

Barbara Walkowicz
Szymon Ciechanowski

Historia

Program nauczania dla klas

4-8

szkoły podstawowej

Podstawa programowa 2026

Redakcja merytoryczna
Szymon Ciechanowski

Redakcja językowa i korekta
Patrycja Ledwójcik

© Grupa MAC S.A., Kielce 2026

Grupa MAC S.A.
25-561 Kielce, ul. Witosa 76
tel. 41 366 55 55
e-mail: kontakt@mac.pl, www.mac.pl

Spis treści

1.	Ogólna charakterystyka programu nauczania	5
2.	Charakterystyka profilu absolwentki i absolwenta	7
2.1.	Wartości	8
2.2.	Kompetencje	8
2.3.	Sprawczość	9
2.4.	Wiedza w obszarach kształcenia	9
3.	Fragment podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej	11
3.1.	Wstęp	11
3.2.	Klasy IV–VI	12
3.3.	Klasy VII i VIII	19
3.4.	Doświadczenia edukacyjne	26
3.5.	Warunki i sposób realizacji	28
4.	Przewidywane osiągnięcia ucznia	30
4.1.	Klasa IV	30
4.2.	Klasa V	32
4.3.	Klasa VI	35
4.4.	Klasa VII	37
4.5.	Klasa VIII	40
5.	Sposoby osiągania celów kształcenia i celów wychowania	43
5.1.	Metody aktywizujące	43
5.2.	Indywidualizacja pracy na lekcji	55
5.3.	Propozycje wykorzystania tekstów źródłowych w klasach IV–VIII	57
5.4.	Podręczniki z serii <i>Historia</i> wydawnictwa MAC Edukacja jako wsparcie w realizacji programu nauczania	59
5.5.	Propozycje doświadczeń edukacyjnych	60
5.6.	Tydzień projektowy	61
6.	Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia	63
6.1.	Kryteria wystawiania ocen klasyfikacyjnych	63
6.2.	Formy oceniania i ich charakterystyka	64

1. Ogólna charakterystyka programu nauczania

Niniejszy program nauczania został opracowany zgodnie z wymaganiami podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej (załącznik nr 2 do Rozporządzenia Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym; Dz. U. poz. 378).

Program opiera się na założeniu, że historia stanowi narzędzie służące rozumieniu współczesnego świata, najbliższego otoczenia oraz miejsca ucznia w społeczeństwie. Szczególną uwagę poświęcono kształtowaniu poczucia przynależności do wspólnoty narodowej i państwowej, rozwijaniu postaw patriotycznych oraz szacunku dla dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu na różnorodność kultur i perspektyw.

Program zakłada systematyczne rozwijanie u uczniów następujących umiejętności:

- posługiwania się podstawowymi pojęciami historycznymi;
- orientacji w czasie historycznym oraz chronologii wydarzeń;
- dostrzegania związków przyczynowo-skutkowych między wydarzeniami;
- analizy i interpretacji różnorodnych źródeł historycznych;
- krytycznej oceny informacji i przekazów dotyczących przeszłości;
- formułowania własnych opinii oraz ich uzasadniania;
- prowadzenia dyskusji z poszanowaniem odmiennych stanowisk;
- wyszukiwania, selekcjonowania i porządkowania informacji;
- tworzenia wypowiedzi ustnych i pisemnych;
- wykorzystywania wiedzy historycznej do rozumienia współczesnych zjawisk społecznych i kulturowych;
- współpracy w grupie oraz realizacji projektów edukacyjnych.

Istotnym elementem programu jest również rozwijanie kompetencji przekrojowych wskazanych w podstawie programowej, takich jak: krytyczne myślenie, rozwiązywanie problemów, kreatywność, komunikacja, samodzielność, odpowiedzialność i sprawczość ucznia. Nauczyciel powinien organizować proces dydaktyczny w sposób aktywizujący, wykorzystując pracę ze źródłami historycznymi, mapami, ilustracjami, tekstami kultury, materiałami multimedialnymi oraz zadaniami problemowymi.

Program ma układ chronologiczny, a zarazem umożliwia spiralne rozwijanie istotnych umiejętności historycznych poprzez systematyczny powrót do kluczowych pojęć, metod pracy i kompetencji na coraz wyższym poziomie zaawansowania. Sprzyja to doskonaleniu umiejętności badawczych i interpretacyjnych uczniów. Dzięki temu historia staje się nie tylko przedmiotem przekazującym wiedzę o przeszłości, lecz także ważnym narzędziem kształtowania świadomego, odpowiedzialnego i aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym.

Zgodnie z założeniami podstawy programowej w klasach IV–VI uczniowie rozpoczynają naukę od zagadnień wprowadzających do historii jako nauki. Poznają znaczenie historii, rodzaje źródeł historycznych, warsztat pracy historyka oraz sposoby zdobywania wiedzy o przeszłości. Ważne miejsca zajmują historia rodzinna, lokalna i regionalna, a także kształtowanie świadomości dziedzictwa kulturowego. Następnie realizowany jest kurs obejmujący pradzieje człowieka i początki cywilizacji, historię starożytnej Grecji i Rzymu, średniowiecze, dzieje Polski od jej początków, epokę nowożytną, historię Rzeczypospolitej w XVI–XVIII w., okres zaborów i powstań narodowych oraz przemiany społeczne i gospodarcze XIX w.

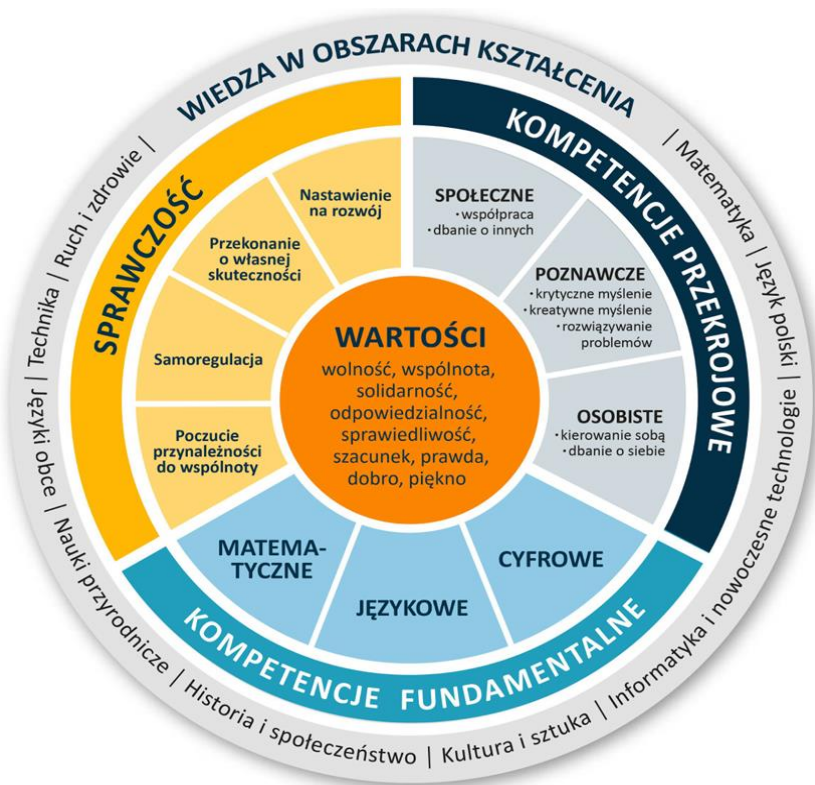
W klasach VII–VIII nauczanie koncentruje się na historii najnowszej. Uczniowie poznają sytuację międzynarodową na przełomie XIX i XX w., przebieg i skutki I wojny światowej, dzieje II Rzeczypospolitej, historię II wojny światowej, losy Polski i świata po 1945 r., okres zimnej wojny, przemiany polityczne, społeczne i gospodarcze drugiej połowy XX w., upadek komunizmu, historię Polski po 1989 r. oraz najważniejsze zjawiska współczesnego świata.

2. Charakterystyka profilu absolwentki i absolwenta

Reforma „Kompas Jutra” z 2026 r. to kompleksowa zmiana w polskim systemie edukacji mająca na celu dostosowanie szkoły do zmieniającego się świata i rozwój potencjału uczennic i uczniów. Jej celem są ograniczenie szczegółowej pamięciowej wiedzy na rzecz kompetencji kluczowych, zwiększenie nacisku na działanie, współpracę i rozwiązywanie problemów oraz wprowadzenie nowych praktycznych przedmiotów (edukacji obywatelskiej i edukacji zdrowotnej).

W centrum reformy znajduje się Profil absolwenta i absolwentki – dokument opracowany przez Instytut Badań Edukacyjnych – Polski Instytut Badawczy, który określa, jakie kompetencje, wiedzę i postawy powinien posiadać uczeń kończący dany etap edukacji. Jest kompasem dla polskiej edukacji, który wskazuje uczniom, po co się uczą, nauczycielom, jakie wartości, jakie kompetencje i jaka wiedza powinny być w centrum ich uwagi, a rodzicom, czego uczą się ich dzieci.

Według koncepcji profilu absolwenta i absolwentki szkoły podstawowej opracowanej przez Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy uczeń / uczennica ma być osobą wszechstronnie rozwiniętą – intelektualnie, społecznie i emocjonalnie – zdolną do dalszego kształcenia oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym. Model profilu absolwenta i absolwentki opiera się na czterech wzajemnie powiązanych elementach: **wartościach**, **kompetencjach** (fundamentalnych oraz przekrojowych), **sprawczości** oraz **wiedzy w obszarach kształcenia**.

Źródło: Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy.

2.1. Wartości

Podstawę profilu absolwenta i absolwentki stanowią **wartości**. Należą do nich: wolność i odpowiedzialność, wspólnota i szacunek, prawda, dobro i piękno oraz sprawiedliwość i solidarność.

Wolność to prawo do samostanowienia, ale wiąże się z odpowiedzialnością za swoje decyzje. w środowisku szkolnym wolność pozwala na odkrywanie swojego potencjału i kreatywności, a odpowiedzialność oznacza świadome wybory i ich konsekwencje.

Wspólnota stanowi przestrzeń, w której uczennice i uczniowie budują własne poczucie przynależności – jest ono niezbędne dla emocjonalnego i społecznego rozwoju uczennic i uczniów.

Z kolei **szacunek** rozumie się jako dostrzeganie wartości w drugim człowieku, społeczeństwie czy kulturze. Wiąże się z tym prawo do wyrażania swoich opinii, potrzeb i emocji. w szkole szacunek stanowi podstawę działalności wychowawczej oraz dydaktycznej, pozwala na budowanie poczucia wspólnoty wśród uczennic i uczniów, wzmacnia współpracę i rozwój.

Prawda jako zgodność informacji ze stanem faktycznym, ale również odróżnianie faktów od opinii, jest fundamentem rozwoju nauki. Dobro to otwarcie na drugiego człowieka, zrozumienie dla innych oraz gotowość do niesienia pomocy. Piękno jest przeżyciem estetycznym. Dostrzegane poprzez zmysły lub intelekt budzi podziw i stymuluje uczennice i uczniów do rozwoju osobistego.

Sprawiedliwość wiąże się z uznaniem praw i obowiązków, ich egzekwowaniem oraz równym traktowaniem wszystkich. Solidarność w środowisku edukacyjnym oznacza rozwój kultury pracy zespołowej i wzajemny szacunek dla różnorodności i zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych.

2.2. Kompetencje

Drugim kluczowym elementem profilu absolwenta i absolwentki są kompetencje rozumiane jako zdolność do efektywnego działania poprzez wykorzystanie wiedzy, umiejętności i postaw.

Wśród nich wyróżniono **kompetencje fundamentalne**: matematyczne, językowe i cyfrowe. Są one niezbędne do funkcjonowania w codziennym życiu, dalszego uczenia się oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Kompetencje matematyczne umożliwiają logiczne myślenie i rozwiązywanie problemów, językowe – komunikację i rozumienie świata, a cyfrowe – świadome korzystanie z technologii.

Kolejną grupę stanowią **kompetencje przekrojowe**, które mają zastosowanie w różnych obszarach życia. Dzieli się one na trzy kategorie:

- kompetencje społeczne – dotyczą współpracy w grupie, komunikacji i dbania o innych, w oparciu o empatię, relacje i działania prospołeczne,
- kompetencje poznawcze – obejmują rozwiązywanie problemów, krytyczne myślenie (zdolność analizy i oceny informacji w celu wyciągnięcia racjonalnych wniosków) oraz kreatywność, czyli umiejętność tworzenia nowych oryginalnych pomysłów i rozwiązań,
- kompetencje osobiste – koncentrują się na kierowaniu sobą (samodzielność, wytrwałość, autorefleksja) oraz dbaniu o siebie (zdrowie, emocje, radzenie sobie ze stresem i wyznaczanie granic).

Kompetencje są ze sobą powiązane, rozwijają się równolegle, wymagają integracji wiedzy, umiejętności i postaw. Ich najważniejszym celem jest ukształtowanie osoby świadomej siebie, samodzielnej, odpowiedzialnej, otwartej na zmiany i gotowej do uczenia się przez całe życie.

2.3. Sprawczość

Trzecim filarem profilu absolwenta i absolwentki jest **sprawczość**, czyli zdolność do podejmowania działań, które mają pozytywny wpływ na nas samych i nasze otoczenie, oraz brania za nie odpowiedzialności. w szkole sprawczość pomaga uczennicom i uczniom być aktywnymi uczestniczkami i uczestnikami procesu edukacyjnego. Dzięki niej mogą realizować swoje cele, zaspokajać potrzeby i brać odpowiedzialność za swoje działania.

Budowanie sprawczości obejmuje cztery kluczowe obszary:

- poczucie przynależności do wspólnoty – poczucie, że jest się docenianym i akceptowanym przez grupę, co pozytywnie wpływa na samopoczucie i motywację,
- nastawienie na rozwój – wiara, że dzięki wysiłkowi można się rozwijać i doskonalić, co motywuje do podejmowania wyzwań,
- przekonanie o własnej skuteczności – wiara w zdolność do osiągnięcia celów, nawet w trudnych sytuacjach, co zwiększa motywację i kształtuje wytrwałość,
- samoregulacja – umiejętność planowania i realizowania celów, monitorowanie postępów
- i dostosowywanie się do zmian,

Sprawczość jest kluczowa dla aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym, kulturalnym, zawodowym, obywatelskim i rodzinnym.

2.4. Wiedza w obszarach kształcenia

Ostatnim elementem profilu absolwenta i absolwentki jest **wiedza w obszarach kształcenia**. Rozwijanie kompetencji fundamentalnych i przekrojowych wymaga wykorzystania wiedzy z różnych dziedzin. Bez solidnych podstaw w danej dziedzinie niemożliwe jest opanowanie umiejętności wyższego rzędu, takich jak krytyczne myślenie czy kreatywność. Uczennice i uczniowie z szeroką i kontekstową wiedzą łatwiej dostrzegają powiązania między dziedzinami i lepiej stosują zdobytą wiedzę w praktyce.

Ważne jest, aby uczennice i uczniowie uczyli się w sposób zintegrowany, łącząc wiedzę z różnych dziedzin, a nie tylko skupiając się na jednym przedmiocie. To pomoże im lepiej zrozumieć świat i przygotować się do wyzwań przyszłości.

Wyróżnione w profilu absolwenta i absolwentki obszary kształcenia to: język polski, matematyka, języki obce, nauki przyrodnicze, historia i społeczeństwo, kultura i sztuka, informatyka i nowoczesne technologie, technika, ruch i zdrowie.

3. Fragment podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej

3.1. Wstęp

Cele kształcenia – wymagania ogólne

1. Budowanie tożsamości i poczucia przynależności do wspólnot, w szczególności narodowej i państwowej, opartych na przeszłości i pamięci o niej.
2. Rozwijanie gotowości do prezentowania i uzasadniania własnych poglądów i przekonań dotyczących przeszłości przy jednoczesnej akceptacji istnienia różnych punktów widzenia oraz podejmowaniu próby ich zrozumienia i poszukiwania kompromisu.
3. Odczytywanie intencji stojących za działaniami grup i jednostek w przeszłości oraz formułowanie ocen tych działań z uwzględnieniem różnych systemów wartości.
4. Zainteresowanie historią i jej poznawaniem jako praktyką pogłębiania własnej wiedzy i rozumienia oraz dochodzenia do prawdy.
5. Analizowanie i interpretacja źródeł i przekazów historycznych oraz tworzenie narracji przy wykorzystaniu wiedzy historycznej.
6. Rozumienie związków przestrzenno-czasowych i przyczynowo-skutkowych między zdarzeniami przeszłymi oraz wpływu historii na współczesny świat i najbliższe otoczenie.
7. Znajomość i rozumienie wybranych wiadomości o przeszłości (dat, postaci, procesów historycznych, terminów i wydarzeń i zjawisk), potrzebnych do wytworzenia poczucia przynależności do wspólnot, szczególnie narodowej i państwowej, oraz wykorzystywania ich do rozwijania umiejętności historycznych.

Zajęcia z historii zaplanowano w taki sposób, aby rozpoczynały się od tematyki wprowadzającej w specyfikę przedmiotu i rozbudzającej zainteresowanie przeszłością w pierwszych miesiącach nauki w klasie IV (następnie wraca się do tych wątków w kolejnych klasach). w dalszych miesiącach nauki w klasie IV i w kolejnych klasach koncepcja obejmuje chronologiczno-problemowy kurs od starożytności po współczesność, z dominującą rolą historii narodu i państwa polskiego.

Wymagania są zgrupowane wokół kluczowych zagadnień, co pozwoli na głębsze zrozumienie prezentowanych zagadnień i kształcenie różnorodnych umiejętności, a także pozostawi przestrzeń do autonomicznych działań nauczyciela.

Ramy chronologiczne obejmują w klasach IV–VI okres od pradziejów do przełomu XIX i XX w., a w klasach VII i VIII okres od przełomu XIX i XX w. do współczesności.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności

Wybrane wymagania szczegółowe zostały oznaczone jako należące do modułów: filozoficzny i kultura.

3.2. Klasy IV–VI

1. Refleksja nad historią jako nauką. Uczeń:

- 1) przedstawia różne znaczenia terminu historia, używając pojęć: przeszłość, nauka o przeszłości, opowieść;
- 2) wyjaśnia przydatność znajomości historii dla życia ludzi we współczesności;
- 3) wskazuje podobieństwa i różnice między historią a fikcją literacką i dziejami legendarnymi – moduł kultura;
- 4) wyjaśnia, na czym polega praca historyka i skąd czerpiemy wiedzę o przeszłości, używając pojęć: źródło historyczne i wiarygodność źródła;
- 5) podaje przykłady źródeł historycznych – moduł kultura;
- 6) podejmuje próby zdobycia informacji o przeszłości, korzystając ze źródeł historycznych.

2. Elementy historii rodzinnej, lokalnej i regionalnej. Uczeń:

- 1) zbiera i przedstawia informacje oraz pamiątki na temat swojej rodziny – moduł kultura;
- 2) analizując mapę, wymienia regiony Polski oraz wskazuje swój region zamieszkania;
- 3) przedstawia historię swojej okolicy, wymienia postacie szczególnie dla niej zasłużone i identyfikuje formy ich upamiętnienia – moduł kultura;
- 4) wskazuje wybrane zabytki historyczne w swoim regionie, wyjaśnia ich znaczenie i konieczność ich ochrony – moduł kultura;
- 5) przedstawia legendy związane ze swoją okolicą i wskazuje w nich elementy poświadczane historycznie i fikcyjne.

3. Wspólnota państwowa. Uczeń:

- 1) identyfikuje symbole państwowe: barwy, godło, hymn państwowy oraz wyjaśnia ich znaczenie dla wspólnoty narodowej i państwowej;
- 2) wyjaśnia znaczenie świąt państwowych dla budowania wspólnoty i podaje przykłady świąt;
- 3) wyjaśnia znaczenie obrzędów, tradycji i zwyczajów regionalnych dla budowania wspólnoty i wskazuje ich odmiennosc w różnych częściach Polski;
- 4) identyfikuje symbole Unii Europejskiej: flagę i hymn oraz wyjaśnia ich znaczenie dla mieszkańców Polski.

4. Czas i miejsce wydarzeń historycznych. Uczeń:

- 1) posługuje się pojęciami związanymi z chronologią: data, epoka, nasza era, przed naszą erą, rok, stulecie, tysiąclecie, wiek oraz stosuje zasady określania wieku wydarzeń przed naszą erą i naszej ery;
- 2) oblicza upływ czasu między wydarzeniami historycznymi;
- 3) porządkuje chronologicznie wydarzenia z wykorzystaniem osi czasu;
- 4) wyjaśnia, czym są mapa historyczna i plan, oraz odczytuje z nich informacje, posługując się legendą.

5. Od jaskiń do miast – początki cywilizacji. Uczeń:

- 1) przedstawia proces rewolucji neolitycznej, używając pojęć: koczowniczy i osiadły tryb

- życia i wyjaśnia wpływ warunków naturalnych na proces zmian;
- 2) przedstawia życie w starożytnym Egipcie, używając pojęć: faraon, hieroglify, piramidy, politeizm, życie pozagrobowe;
 - 3) przedstawia osiągnięcia cywilizacji egipskiej, używając pojęć: astronomia, matematyka, medycyna i wyjaśnia jej wpływ na współczesną Europę – moduł kultura;
 - 4) wyjaśnia rolę pisma dla rozwoju cywilizacji oraz ocenia jego znaczenie w życiu współczesnego człowieka – moduł kultura.

6. Dziedzictwo starożytnej Grecji. Uczeń:

- 1) opisuje społeczeństwo ateńskiej polis w czasach Peryklesa, używając pojęć: agora, Akropol, demokracja, miasto-państwo, obywatele;
- 2) analizując mapę historyczną, wyjaśnia wpływ warunków naturalnych Grecji na funkcjonowanie społeczeństwa, a także wskazuje na mapie współczesnego świata zasięg cywilizacji greckiej;
- 3) przedstawia osiągnięcia cywilizacji greckiej, używając pojęć: demokracja, filozofia, igrzyska olimpijskie, mitologia, teatr, i wyjaśnia jej wpływ na współczesną Europę – moduł filozoficzny, moduł kultura.

7. Dziedzictwo starożytnego Rzymu. Uczeń:

- 1) opisuje społeczeństwo starożytnego Rzymu w czasach Juliusza Cezara, używając pojęć: cesarstwo, niewolnicy, obywatele;
- 2) analizując mapę historyczną, wskazuje położenie Rzymu i największy zasięg cesarstwa rzymskiego, a także wskazuje na mapie współczesnego świata zasięg cywilizacji rzymskiej;
- 3) przedstawia osiągnięcia cywilizacji rzymskiej, używając pojęć: akwedukt, amfiteatr, cesarstwo, łacina, łuk triumfalny, prawo rzymskie, republika, i wyjaśnia jej wpływ na współczesną Europę – moduł kultura.

8. Narodziny chrześcijaństwa. Uczeń:

- 1) przedstawia założenia religii chrześcijańskiej, używając pojęć: dekalog, judaizm, Mesjasz, monoteizm – moduł kultura;
- 2) podaje wiek powstania religii chrześcijańskiej i uznania jej za religię panującą w Rzymie oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapę historyczną, wskazuje miejsce narodzin i kierunki rozprzestrzenienia się chrześcijaństwa w imperium rzymskim;
- 4) wyjaśnia powody przyjmowania chrześcijaństwa przez członków różnych grup społecznych w imperium rzymskim i wyjaśnia wpływ chrześcijaństwa na współczesną Europę.

9. Średniowieczna Europa. Uczeń:

- 1) przedstawia charakterystykę wspólnot społecznych w średniowieczu, używając pojęć: chrześcijaństwo, monarchia, plemię, samorząd, senior, stan, wasal;
- 2) analizując mapy historyczne Europy, porównuje zasięg chrześcijaństwa między wczesnym i późnym średniowieczem;
- 3) analizując źródła, na wybranych przykładach porównuje warunki życia codziennego mieszkańców wsi, miast, zamków i klasztorów;
- 4) przedstawia osiągnięcia średniowiecznej Europy, używając pojęć: sztuka gotycka,

sztuka romańska, uniwersytet, i wyjaśnia ich wpływ na współczesną Europę – moduł kultura.

10. Od plemienia do królestwa – narodziny Polski. Uczeń:

- 1) przedstawia państwo Mieszka I, używając pojęć: drużyna, gród, książę, w tym uwzględniając postać Dobrawy;
- 2) podaje daty: chrztu Mieszka i i koronacji królewskiej Bolesława Chrobrego oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia rozwój terytorialny państwa pierwszych Piastów;
- 4) opisuje różne metody poznawania przeszłości wykorzystywane do badań nad okresem wczesnopiastowskim.

11. Ziemie polskie w okresie rozbicia dzielnicowego. Uczeń:

- 1) przedstawia przyczyny i skutki rozbicia dzielnicowego po śmierci Bolesława Krzywoustego, używając pojęć: pryncypat, zasada senioratu;
- 2) wyjaśnia przyczyny i skutki sprowadzenia Zakonu Krzyżackiego do Polski;
- 3) przedstawia przemiany społeczno-gospodarcze w okresie rozbicia dzielnicowego i wyjaśnia ich wpływ na losy własnego lub wybranego regionu;
- 4) wskazuje zabytki sztuki romańskiej i gotyckiej w Polsce, w tym we własnym lub wybranym regionie, oraz formułuje i uzasadnia opinię na temat konieczności ich ochrony – moduł kultura.

12. Zjednoczone królestwo – Polska ostatnich Piastów. Uczeń:

- 1) przedstawia dokonania Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego, używając pojęć: Akademia Krakowska, koronacja, monarchia stanowa;
- 2) podaje daty: koronacji królewskiej Władysława Łokietka i wygaśnięcia dynastii Piastów na tronie Polski oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zmiany terytorialne państwa ostatnich Piastów.

13. Początki państwa polsko-litewskiego i relacje z Krzyżakami. Uczeń:

- 1) przedstawia przyczyny i skutki sporu polsko-krzyżackiego oraz unii polsko-litewskiej, używając pojęć: chrystianizacja, unia personalna;
- 2) podaje datę bitwy pod Grunwaldem i porządkuje chronologicznie umowę w Krewie i II pokój toruński oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg Polski i Litwy oraz zmiany granic na mocy II pokoju toruńskiego;
- 4) wyjaśnia wpływ rządów Jadwigi i Władysława Jagiełły na odnowienie Akademii Krakowskiej – moduł kultura;
- 5) analizując teksty kultury, przedstawia Zawiszę Czarnego jako ideał rycerza średniowiecznego, formułuje i uzasadnia opinię na temat aktualności etosu rycerskiego i poddaje ją pod dyskusję – moduł kultura.

14. Ku nowej epoce. Uczeń:

- 1) przedstawia i ocenia przyczyny i skutki wypraw odkrywczych z perspektywy Europejczyków i ludów pozaeuropejskich, używając pojęć: handel

międzykontynentalny, kolonizacja, niewolnictwo, Nowy Świat, Stary Świat, wyprawy dalekomorskie, rozwój techniki morskiej;

- 2) przedstawia przemiany światopoglądowe w epoce renesansu, używając pojęć: humanizm, reformacja, renesans – moduł kultura;
- 3) podaje datę dotarcia Krzysztofa Kolumba do Ameryki, porządkuje chronologicznie wynalezienie druku przez Jana Gutenberga i wystąpienie Marcina Lutra oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 4) analizując mapy historyczne, porównuje obraz świata Europejczyków z połowy XV w. i połowy XVI w.

15. Złoty wiek państwa polsko-litewskiego. Uczeń:

- 1) przedstawia działalność gospodarczą polskiej szlachty w XV w. i XVI w., używając pojęć: folwark, magnateria, pańszczyzna, spław rzeczny, i ocenia jej wpływ na położenie mieszczan i chłopów;
- 2) przedstawia dominującą rolę szlachty w XIV–XVI w., używając pojęć: pospolite ruszenie, przywilej, sejm walny, stan społeczny;
- 3) porządkuje chronologicznie hołd pruski i wygaśnięcie dynastii Jagiellonów oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 4) ocenia zasadność określenia „złoty wiek” dla Polski i Litwy w XVI w. z perspektywy reprezentantów różnych grup mieszkańców – moduł kultura;
- 5) wskazuje zabytki sztuki renesansowej w państwie polsko-litewskim, w tym we własnym lub w wybranym regionie, formułuje i uzasadnia opinię na temat konieczności ich ochrony oraz przedstawia rozwój kultury i nauki, w tym uwzględniając postacie: Mikołaja Gomółki, Jana Kochanowskiego, Mikołaja Kopernika i Mikołaja Reja – moduł kultura, moduł filozoficzny.

16. Początki Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:

- 1) przedstawia przyczyny i skutki zawiązania unii lubelskiej, używając pojęć: Korona Królestwa Polskiego, Rzeczypospolita Obojga Narodów, unia realna, Wielkie Księstwo Litewskie;
- 2) przedstawia zasady wyboru króla w Rzeczypospolitej Obojga Narodów, używając pojęć: *pacta conventa*, wolna elekcja;
- 3) porządkuje chronologicznie unię lubelską i pierwszą wolną elekcję oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 4) przedstawia okoliczności powstania aktu konfederacji warszawskiej i artykułów henrykowskich oraz wyjaśnia znaczenie tych dokumentów;
- 5) analizując mapę historyczną, przedstawia położenie geopolityczne Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz jej stosunki wyznaniowe i etniczne.

17. Rzeczypospolita Obojga Narodów w XVII w. Uczeń:

- 1) przedstawia przyczyny konfliktów zbrojnych z udziałem Rzeczypospolitej w XVII w., używając pojęć: dymitriady, odsiecz wiedeńska, potop szwedzki i powstanie Chmielnickiego;
- 2) analizując mapę historyczną, przedstawia obszary działań militarnych i straty terytorialne Rzeczypospolitej na rzecz sąsiadów oraz ocenia wpływ tych działań na własny lub wybrany region;
- 3) wyjaśnia wpływ wojen z XVII w. oraz przemian klimatycznych tego okresu na system

- polityczny Rzeczypospolitej, jej gospodarkę, społeczeństwo i kulturę;
- 4) wskazuje zabytki sztuki barokowej w Polsce, w tym we własnym lub w wybranym regionie, formułuje i uzasadnia opinię na temat konieczności ich ochrony oraz przedstawia kulturę sarmacką, używając pojęć: dwór, kontusz, portret trumienny – moduł kultura.

18. Blaski i cienie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:

- 1) przedstawia różnice między pozycją społeczno-polityczną szlachty i magnaterii oraz ocenia korzyści i zagrożenia związane z funkcjonowaniem zasad wolnej elekcji i *liberum veto*;
- 2) porządkuje chronologicznie okresy rządów na tronie Rzeczypospolitej władców z dynastii Jagiellonów, Wazów i Sasów;
- 3) ocenia walory i mankamenty ustroju Rzeczypospolitej Obojga Narodów z perspektywy monarchy i poddanych z różnych stanów społecznych;
- 4) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia warunki życia codziennego i obyczaje różnych warstw społecznych Rzeczypospolitej w XVIII w. – moduł kultura.

19. Idee oświecenia i przykłady ich realizacji. Uczeń:

- 1) przedstawia idee epoki oświecenia, używając pojęć: filozofia, trójpodział władzy, umowa społeczna, wiek rozumu – moduł filozoficzny;
- 2) porównuje przyczyny i skutki amerykańskiej wojny o niepodległość i rewolucji francuskiej oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń dla zmiany stosunków społeczno-politycznych na świecie;
- 3) porównuje realizację idei oświeceniowych w Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Królestwie Prus, używając pojęć: absolutyzm oświecony, Komisja Edukacji Narodowej, militarizm – moduł kultura;
- 4) przedstawia rozwój kultury i nauki w Rzeczypospolitej okresie oświecenia, w tym uwzględniając postacie: Izabeli Czartoryskiej, Hugona Kołłątaja, Stanisława Augusta Poniatowskiego, Jana i Jędrzeja Śniadeckich – moduł kultura, moduł filozoficzny.

20. Próby ocalenia Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:

- 1) przedstawia okoliczności uchwalenia Konstytucji 3 maja i jej obalenia, używając pojęć: czarna procesja, konfederacja targowicka, Sejm Wielki;
- 2) podaje daty: i rozbiór Rzeczypospolitej i uchwalenia Konstytucji 3 maja, porządkuje chronologicznie i i II rozbiór Rzeczypospolitej, uchwalenie Konstytucji 3 maja i zawiązanie konfederacji targowickiej oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg i i II rozbiór Rzeczypospolitej, w tym losy własnej lub wybranej miejscowości;
- 4) ocenia, w jaki sposób Konstytucja 3 maja miała wpłynąć na zmianę sytuacji różnych grup społecznych w Rzeczypospolitej, i wyjaśnia powody świętowania rocznicy tego wydarzenia współcześnie;
- 5) podejmuje próbę oceny trafności posługiwania się terminem „targowica” w wybranych współczesnych tekstach lub wystąpieniach w przestrzeni publicznej.

21. Powstanie kościuszkowskie i upadek Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:

- 1) wyjaśnia specyfikę i skutki powstania kościuszkowskiego, używając pojęć: insurekcja, kosynierzy, Naczelnik Powstania, w tym uwzględniając postać Tadeusza Kościuszki;

- 2) podaje daty wybuchu powstania kościuszkowskiego i III rozbioru Rzeczypospolitej oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg powstania kościuszkowskiego, III rozbioru Rzeczypospolitej oraz losy własnej lub wybranej miejscowości w okresie rozbiorów Rzeczypospolitej;
- 4) analizując teksty kultury, przedstawia program społeczny insurekcji kościuszkowskiej i podejmuje próbę oceny jego atrakcyjności dla różnych grup społecznych;
- 5) analizując źródła, na wybranych przykładach ocenia postawy różnych grup społecznych wobec powstania kościuszkowskiego;
- 6) analizując teksty kultury, ocenia znaczenie powstania kościuszkowskiego w polskiej pamięci historycznej – moduł kultura.

22. Świat w XIX w. Uczeń:

- 1) przedstawia przemiany polityczno-społeczno-gospodarcze w Stanach Zjednoczonych, używając pojęć: migracje, niewolnictwo, podbój Dzikiego Zachodu;
- 2) przedstawia przyczyny i skutki ekspansji kolonialnej w II połowie XIX w. dla ludności w koloniach i dla Europejczyków, używając pojęć: imperium, kolonia;
- 3) analizując mapy historyczne, przedstawia rozwój terytorialny Stanów Zjednoczonych Ameryki oraz zasięg kolonizacji w Afryce i Azji w XIX w.;
- 4) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia postawy Europejczyków i Amerykanów wobec ludności rdzennej terenów kolonizowanych w XIX w. w Afryce, Azji i Amerykach, podejmuje próby ich oceny z perspektywy własnego i ówczesnego systemu wartości oraz prowadzi dyskusję na ten temat.

23. Europa w I połowie XIX w. Uczeń:

- 1) przedstawia wpływ epoki napoleońskiej na losy Europy, używając pojęć: cesarz Francuzów, Kodeks Napoleona, kongres wiedeński, legitymizm, restauracja, Święte Przymierze;
- 2) podaje datę zakończenia kongresu wiedeńskiego i wyjaśnia znaczenie tego wydarzenia;
- 3) analizując mapy historyczne, porównuje Europę w epoce napoleońskiej i Europę pokongresową;
- 4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji przemysłowej, używając pojęć: degradacja środowiska, kapitalizm, maszyna parowa, pozycja kobiet, robotnicy, uprzemysłowienie, urbanizacja;
- 5) analizując źródła, na wybranych przykładach wskazuje wpływ wynalazków z I połowy XIX w. na życie codzienne różnych warstw społeczeństwa, opisuje budzone przez nie nadzieje i obawy, formułuje opinię i podejmuje dyskusję o wpływie technologii na życie ludzi w przeszłości i obecnie.

24. Europa w latach 1848–1900. Uczeń:

- 1) przedstawia specyfikę Wiosny Ludów, używając pojęć: niepodległość, liberalizacja, uwłaszczenie, zjednoczenie;
- 2) porządkuje chronologicznie wybuch Wiosny Ludów oraz zakończenie procesów zjednoczeniowych Włoch i Niemiec oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapy historyczne, przedstawia proces zjednoczenia Niemiec i Włoch.

25. Społeczeństwo Europy w II połowie XIX w. Uczeń:

- 1) przedstawia przemiany w życiu społecznym w II połowie XIX w., używając pojęć: emancypacja kobiet, filozofia pozytywizmu, higiena, postęp naukowo-techniczny, powszechność nauczania, urbanizacja, oraz identyfikuje wpływ wybranych procesów na współczesność – moduł filozoficzny;
- 2) określa wybrane różnice w programach ruchów politycznych II połowy XIX w.;
- 3) analizując źródła, na wybranych przykładach wyjaśnia wpływ rozwoju edukacji, prasy i instytucji kultury w II połowie XIX w. na kształtowanie tożsamości i postaw Europejczyków, formułuje opinię na ten temat i poddaje ją pod dyskusję – moduł kultura;
- 4) analizując teksty kultury, ocenia przemiany w życiu codziennym różnych grup ludności, zmiany w wyglądzie i funkcjach przestrzeni miejskiej w II połowie XIX w. oraz identyfikuje przykłady tych zmian widoczne współcześnie – moduł kultura.

26. Legiony Polskie i Księstwo Warszawskie. Uczeń:

- 1) przedstawia losy Legionów Polskich i Księstwa Warszawskiego, używając pojęć: Legiony Polskie, wojny napoleońskie, w tym uwzględniając postacie: Jana Henryka Dąbrowskiego, Józefa Poniatowskiego, Józefa Wybickiego;
- 2) podaje datę utworzenia Księstwa Warszawskiego i wyjaśnia znaczenie tego wydarzenia;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg terytorialny Księstwa Warszawskiego oraz losy własnej lub wybranej miejscowości w epoce napoleońskiej;
- 4) analizując źródła, wskazuje odwołania historyczne obecne w *Mazurku Dąbrowskiego* i wyjaśnia wpływ tekstu na budowanie wspólnoty narodowej i państwowej – moduł kultura.

27. Ziemie dawnej Rzeczypospolitej po kongresie wiedeńskim. Uczeń:

- 1) analizując mapę historyczną, przedstawia zmiany terytorialne wprowadzone na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej w wyniku postanowień kongresu wiedeńskiego, w tym przynależność państwową własnej lub wybranej miejscowości;
- 2) analizując teksty kultury, na wybranych przykładach porównuje sytuację gospodarczą, kulturalną i społeczną w zaborach, politykę zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej oraz postawy mieszkańców wobec polityki zaborców – moduł kultura.

28. Powstanie listopadowe i Wielka Emigracja. Uczeń:

- 1) przedstawia specyfikę i skutki powstania listopadowego, używając pojęć: detronizacja, łamanie konstytucji, noc listopadowa, represje, w tym uwzględniając postacie Emilii Plater i Piotra Wysockiego;
- 2) podaje datę wybuchu powstania listopadowego i wyjaśnia znaczenie tego wydarzenia;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg działań wojennych podczas powstania listopadowego, w tym losy własnej lub wybranej miejscowości;
- 4) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia różne postawy wobec powstania listopadowego, podejmuje próbę ich oceny z perspektywy własnego i ówczesnego systemu wartości oraz formułuje opinię i podejmuje dyskusję na ten temat;

- 5) wyjaśnia znaczenie terminu Wielka Emigracja oraz wskazuje jej polityczną i kulturową rolę, w tym uwzględniając postacie: Fryderyka Chopina, Joachima Lelewela, Adama Mickiewicza i Juliusza Słowackiego – moduł filozoficzny, moduł kultura;
- 6) analizując teksty kultury, ocenia znaczenie powstania listopadowego w polskiej pamięci historycznej – moduł kultura.

29. Powstanie styczniowe. Uczeń:

- 1) przedstawia specyfikę i skutki powstania styczniowego, używając pojęć: branka, rusyfikacja, Sybir, uwłaszczenie, wojna partyzancka, w tym uwzględniając postaci Anny Pustowójtówny i Romualda Traugutta;
- 2) podaje datę wybuchu powstania styczniowego i wyjaśnia znaczenie tego wydarzenia;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg działań wojennych w czasie powstania styczniowego, w tym losy własnej lub wybranej miejscowości;
- 4) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia różne postawy wobec powstania styczniowego, podejmuje próbę ich oceny z perspektywy własnego i ówczesnego systemu wartości oraz formułuje opinię i podejmuje dyskusję na ten temat;
- 5) analizując teksty kultury, ocenia znaczenie powstania styczniowego w polskiej pamięci historycznej – moduł kultura.

30. Ziemie polskie w II połowie XIX w. Uczeń:

- 1) przedstawia zróżnicowanie rozwoju społeczno-gospodarczego ziem polskich w II połowie XIX w., używając pojęć i opisując zjawiska: industrializacja, pozycja kobiet, praca organiczna, uwłaszczenie chłopów, zacofanie gospodarcze Galicji;
- 2) ocenia wpływ industrializacji ziem polskich w II połowie XIX w. na życie codzienne różnych grup mieszkańców oraz na środowisko;
- 3) analizując źródła, na wybranych przykładach porównuje koncepcje zmian politycznych i społeczno-gospodarczych, głoszone w programach ruchów społeczno-politycznych w II połowie XIX w.;
- 4) analizując teksty kultury, na wybranych przykładach przedstawia rolę kobiet w procesie kształtowania polskiej świadomości narodowej;
- 5) analizując teksty kultury, na wybranych przykładach porównuje sytuację gospodarczą, kulturalną i społeczną ziem polskich, politykę władz wobec mieszkańców ziem polskich i postawy mieszkańców wobec polityki władz w II połowie XIX w. oraz identyfikuje współczesne konsekwencje tych zjawisk – moduł kultura;
- 6) wyjaśnia wpływ braku własnego państwa na działalność kulturalno-naukową, w tym uwzględniając dokonania Marii Skłodowskiej-Curie, Ignacego Łukasiewicza oraz twórczość Marii Konopnickiej, Jana Matejki i Henryka Sienkiewicza – moduł filozoficzny, moduł kultura.

3.3. Klasy VII i VIII

1. I wojna światowa, jej charakter i następstwa. Uczeń:

- 1) przedstawia sytuację polityczną na przełomie XIX i XX w., używając pojęć: imperia kolonialne, kocioł bałkański, trójprzymierze, trójporozumienie;
- 2) wyjaśnia specyfikę i skutki I wojny światowej, używając pojęć: front wschodni

i zachodni, gospodarka wojenna, okopy, wojna manewrowa, wojna pozycyjna, wojna totalna i wyjaśnia znaczenie terminu Wielka Wojna;

- 3) podaje daty wybuchu i zakończenia I wojny światowej oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 4) analizując mapy historyczne, przedstawia zasięg działań wojennych w czasie I wojny światowej;
- 5) wyjaśnia wpływ rewolucji rosyjskich na przebieg I wojny światowej oraz na późniejsze losy Europy;
- 6) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia przemiany społeczno-gospodarcze wywołane przez I wojnę światową, używając pojęć i opisując zjawiska: gospodarka wojenna, praca kobiet, trauma wojenna, kombatanci;
- 7) analizując teksty kultury, porównuje obraz I wojny światowej w pamięci wybranych narodów i polityce historycznej wybranych państw.

2. Sprawa polska i losy Polaków w czasie I wojny światowej. Uczeń:

- 1) przedstawia losy ziem polskich i ich mieszkańców podczas I wojny światowej, używając pojęć: akt 5 listopada, Legiony Polskie, okupacja, Rada Regencyjna;
- 2) analizując mapę historyczną i źródła, przedstawia losy własnej lub wybranej miejscowości w okresie I wojny światowej;
- 3) porównuje koncepcje niepodległościowe Romana Dmowskiego i Józefa Piłsudskiego oraz wymienia szanse i zagrożenia wynikające z ich realizacji dla formującego się państwa polskiego;
- 4) analizując źródła, przedstawia zmiany stosunku państw zaborczych i aliantów do sprawy polskiej w czasie I wojny światowej;
- 5) analizując teksty kultury, przedstawia formy i wyjaśnia powody aktywności militarno-dyplomatycznej Polaków po obu stronach konfliktu.

3. Europa w okresie międzywojennym. Uczeń:

- 1) przedstawia zmiany warunków życia codziennego w Europie w okresie międzywojennym, używając pojęć: emancypacja i kultura masowa – moduł kultura;
- 2) przedstawia kształtowanie się systemów totalitarnych, używając pojęć: faszyzm, indoktrynacja, komunizm, kryzys gospodarczy, nazizm, propaganda;
- 3) analizując mapy historyczne, przedstawia zmiany polityczne i terytorialne w Europie po I wojnie światowej;
- 4) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia metody i wyjaśnia cele aparatu propagandy w państwach totalitarnych w okresie międzywojennym.

4. Narodziny II Rzeczypospolitej Polskiej (II RP). Uczeń:

- 1) przedstawia proces formowania się polskiej państwowości po I wojnie światowej, używając pojęć Naczelnik Państwa, traktat wersalski, w tym uwzględniając postacie: Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Hallera, Wojciecha Korfantego, Ignacego Jana Paderewskiego, Józefa Piłsudskiego, Wincentego Witosa;
- 2) podaje datę uznawaną za symboliczny początek odrodzonej Rzeczypospolitej, porządkuje chronologicznie: powstanie wielkopolskie, „bunt” Żeligowskiego, wojnę polsko-bolszewicką, III powstanie śląskie oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia proces kształtowania granic Polski w latach

1918–1922, używając pojęć: konflikt polsko-czechosłowacki, konflikt polsko-litewski, konflikt polsko-ukraiński, plebiscyty, powstania śląskie, powstanie wielkopolskie, wojna polsko-bolszewicka, i wyjaśnia wpływ tych wydarzeń na współczesne relacje Polski z sąsiadami;

- 4) analizując wybrane teksty historiograficzne, ocenia znaczenie działań militarnych i dyplomatycznych dla odrodzenia państwa polskiego;
- 5) analizując teksty kultury, przedstawia postać Jerzego Bitschana jako symbol małego obrońcy Ojczyzny, podejmuje próbę oceny jego postawy z perspektywy własnego i ówczesnego systemu wartości oraz formułuje opinię i podejmuje dyskusję na ten temat.

5. II RP w okresie rządów parlamentarnych. Uczeń:

- 1) przedstawia kształtowanie się ustroju społeczno-politycznego i gospodarki II RP do 1926 r., używając pojęć: demokracja, konstytucja marcowa z 1921 r., mniejszości narodowe, prawa kobiet, reforma walutowa, i opisując te przemiany;
- 2) podaje datę uchwalenia konstytucji marcowej i wyjaśnia znaczenie tego aktu prawnego;
- 3) analizując źródła, przedstawia zasady ustrojowe zawarte w konstytucji marcowej, używając pojęć: prawa obywatelskie, prezydent, Sejm, Senat, trójpodział władzy;
- 4) przedstawia zmiany warunków życia codziennego w II RP w okresie międzywojennym, z uwzględnieniem własnej lub wybranej miejscowości;
- 5) analizując źródła, na wybranych przykładach ocenia zasadność zarzutów o niestabilności politycznej państwa w latach 1918–1926 oraz podejmuje dyskusję na ten temat;
- 6) analizując teksty kultury, wyjaśnia szanse i zagrożenia oraz identyfikuje osiągnięcia procesu integracji państwa polskiego w zakresie gospodarczym, kulturalnym, narodowym i społecznym – moduł kultura.

6. II RP pod rządami sanacji. Uczeń:

- 1) przedstawia realia polityczne II RP od 1926 r., używając pojęć: konstytucja kwietniowa, przewrót majowy, rządy autorytarne, sanacja;
- 2) podaje daty przewrotu majowego i uchwalenia konstytucji kwietniowej oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) wyjaśnia założenia polityki gospodarczej i kulturalnej, uwzględniając postać Eugeniusza Kwiatkowskiego, i przedstawia przykłady jej realizacji, w tym we własnym lub wybranym regionie;
- 4) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia postawy reprezentantów różnych grup społecznych wobec rządów sanacji;
- 5) analizując teksty kultury, na wybranych przykładach przedstawia zmiany położenia kobiet z różnych grup społecznych i ich formy aktywności w życiu społecznym, gospodarczym i kulturalnym w II RP – moduł kultura;
- 6) przedstawia rozwój kultury i nauki w II RP oraz wpływ Polaków na rozwój kultury i nauki światowej, w tym uwzględniając postaci: Stefana Banacha, Jana Czochońskiego, Kazimierza Funka, Jana Kiepury, Haliny Konopackiej, Janusza Korczaka, Poli Negri i Alfreda Tarskiego – moduł filozoficzny, moduł kultura;
- 7) ocenia trafność posługiwania się terminem „autorytaryzm” w wybranych współczesnych tekstach lub wystąpieniach w przestrzeni publicznej.

7. Europa na drodze do II wojny światowej. Uczeń:

- 1) przedstawia specyfikę sytuacji międzynarodowej w Europie lat 30. XX w., używając pojęć: Anschluss Austrii, appeasement, rozbiór Czechosłowacji, wojna domowa w Hiszpanii;
- 2) analizując źródła, przedstawia relacje niemiecko-sowieckie i wyjaśnia przyczyny oraz warunki sojuszu obu państw z 1939 r.;
- 3) analizując teksty kultury, wskazuje różnice w postrzeganiu sytuacji międzynarodowej w Europie u schyłku lat 30. XX w. z perspektywy polityków wybranych państw.

8. Wojna obronna II RP 1939 r. Uczeń:

- 1) przedstawia specyfikę działań wojennych z 1939 r., używając terminów: bitwa nad Bzurą, obrona Grodna, obrona Poczty Polskiej w Gdańsku, obrona Warszawy, obrona Westerplatte, wojna graniczna;
- 2) podaje daty agresji Niemiec oraz Związku Sowieckiego na Polskę i wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując teksty kultury, na wybranych przykładach przedstawia losy ludności cywilnej i różne postawy wobec wybuchu wojny, z uwzględnieniem własnego lub wybranego regionu;
- 4) przedstawia przykłady zachowań mieszkańców Polski, które można określić mianem heroicznych, i uzasadnia ich znaczenie dla polityki pamięci państwa i narodu polskiego.

9. II wojna światowa i jej charakter. Uczeń:

- 1) przedstawia specyfikę II wojny światowej, używając pojęć: bomba atomowa, Holokaust, Samudaripen, kapitulacja, koalicja antyhitlerowska, ludobójstwo, obozy koncentracyjne, okupacja, państwa Osi, Wielka Trójka, wojna totalna;
- 2) podaje daty wybuchu i zakończenia II wojny światowej w Europie oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg działań wojennych w trakcie II wojny światowej;
- 4) analizując źródła, porównuje warunki życia różnych grup społecznych w wybranych krajach, które znajdowały się pod okupacją, w czasie II wojny światowej;
- 5) analizując teksty kultury, porównuje obraz II wojny światowej w pamięci wybranych narodów i polityce historycznej wybranych państw – moduł kultura.

10. Ziemie polskie pod okupacją. Uczeń:

- 1) przedstawia realia okupowanych ziem polskich w czasie II wojny światowej, używając terminów: Armia Krajowa, deportacje, Generalne Gubernatorstwo, mały sabotaż, Polskie Państwo Podziemne, Szare Szeregi, powstanie warszawskie, rzeź wołyńska, zbrodnia katyńska, w tym uwzględniając postacie: ks. Maksymiliana Kolbego, Elżbiety Zahorskiej, Elżbiety Zawackiej, oraz przedstawia zagładę Żydów, Romów i Sinti dokonaną przez Niemcy i ocenia postawy polskiego społeczeństwa wobec Holokaustu, używając pojęć: getto, obóz koncentracyjny, obóz zagłady, powstanie w getcie warszawskim, szmalcownik, Żegota, w tym uwzględniając postacie: Mordechaja Anielewicza, Witolda Pileckiego i Ireny Sendlerowej oraz rodzinę Ulmów;
- 2) podaje datę wybuchu powstania warszawskiego i wyjaśnia jego znaczenie;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia podział administracyjny ziem polskich

przez okupantów oraz przynależność własnej lub wybranej miejscowości podczas II wojny światowej;

- 4) porównuje działania okupantów niemieckiego i sowieckiego podczas II wojny światowej wobec mieszkańców ziem polskich;
- 5) analizując źródła, na wybranych przykładach porównuje warunki życia codziennego różnych grup społecznych podczas okupacji w czasie II wojny światowej i różne postawy wobec działań okupantów – moduł kultura;
- 6) analizując wybrane teksty historiograficzne na temat powstania warszawskiego, formułuje opinię na jego temat oraz podejmuje dyskusję na ten temat;
- 7) analizując teksty kultury, przedstawia postać Jana Bytnara jako symbol młodego obrońcy Ojczyzny, podejmuje próbę oceny jego postawy z perspektywy własnego i ówczesnego systemu wartości oraz formułuje opinię i podejmuje dyskusję na ten temat.

11. Sprawa polska w czasie II wojny światowej. Uczeń:

- 1) przedstawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie, używając pojęć: armia Andersa, rząd na uchodźstwie, układ Sikorski – Majski, w tym uwzględniając postacie Władysława Sikorskiego i Stanisława Mikołajczyka;
- 2) przedstawia działania władz Związku Sowieckiego zmierzające do przejęcia kontroli nad Polską, używając pojęć: Manifest Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (PKWN) i armia Berlinga;
- 3) porządkuje chronologicznie: powstanie rządu polskiego na uchodźstwie, zawarcie układu Sikorski – Majski, powstanie PKWN, konferencję Wielkiej Trójki w Jałcie i wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 4) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg działania polskich formacji wojskowych podczas II wojny światowej;
- 5) analizując źródła, przedstawia zmianę postaw aliantów wobec sprawy polskiej podczas II wojny światowej;
- 6) analizując teksty kultury, na wybranych przykładach wyjaśnia wkład Polaków w pokonanie Niemiec w II wojnie światowej, uwzględnia przy tym działania formacji zbrojnych, pomocniczej służby kobiet, wywiadu i naukowców.

12. Dwubiegunowy świat w II połowie XX w. Uczeń:

- 1) przedstawia specyfikę realiów okresu zimnowojennego, używając pojęć: konflikt arabsko-izraelski, Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ), Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego (NATO), Układ Warszawski, wojna w Korei, wyścig zbrojeń, zimna wojna, żelazna kurtyna;
- 2) porządkuje chronologicznie: powstanie ONZ, powstanie NATO, wojnę w Korei, powstanie Układu Warszawskiego i wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg bloków militarnych NATO i Układu Warszawskiego w momencie ich utworzenia;
- 4) wyjaśnia przyczyny ukształtowania się ładu dwubiegunowego na świecie i jego wpływ na sytuację międzynarodową w latach 1945–1989 i współcześnie;
- 5) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia zimnowojenną rywalizację na polach nauki, sportu i kultury – moduł kultura;
- 6) analizując teksty kultury dotyczące wybranego konfliktu okresu zimnej wojny, ocenia wiarygodność przekazu i identyfikuje punkt widzenia autorów – moduł kultura.

13. Europa Zachodnia w II połowie XX w. Uczeń:
- 1) przedstawia specyfikę przeobrażeń w Europie Zachodniej po 1945 r., używając terminów: integracja, kontrkultury młodzieżowe, kultura masowa, plan Marshalla, postęp technologiczny, prawa człowieka, ruchy feministyczne i ekologiczne, upadek imperiów kolonialnych, zmiany obyczajowe, i identyfikuje współczesne przejawy wybranych procesów;
 - 2) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia przemiany społeczne i kulturowe w krajach Europy Zachodniej po II wojnie światowej – moduł kultura;
 - 3) analizując teksty kultury, przedstawia zmiany warunków życia codziennego w Europie Zachodniej po II wojnie światowej – moduł kultura.
14. „Kraje demokracji ludowej”. Uczeń:
- 1) przedstawia specyfikę funkcjonowania państw podporządkowanych Związkowi Sowieckiemu, używając terminów: doktryna Breżniewa, mur berliński, powstanie węgierskie, Praska Wiosna, Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG);
 - 2) porządkuje chronologicznie: powstanie węgierskie, budowę muru berlińskiego, Praską Wiosnę i wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
 - 3) analizując teksty kultury, przedstawia życie codzienne w wybranych krajach bloku wschodniego i porównuje je z życiem w zachodniej części kontynentu – moduł kultura;
 - 4) wyjaśnia znaczenie terminu „kraje demokracji ludowej” i jego propagandowy charakter.
15. Jesień Narodów w Europie. Uczeń:
- 1) przedstawia specyfikę Jesieni Narodów w Europie, używając pojęć: aksamitna rewolucja, Okrągły Stół, pieriestrojka, podział Czechosłowacji, rozpad Związku Sowieckiego, upadek muru berlińskiego, zjednoczenie Niemiec;
 - 2) porządkuje chronologicznie: pieriestrojkę, obrady Okrągłego Stołu, upadek muru berlińskiego, aksamitną rewolucję, zjednoczenie Niemiec, rozpad Związku Sowieckiego, podział Czechosłowacji i wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń oraz związki przyczynowo-skutkowe między tymi wydarzeniami;
 - 3) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia charakter przemian okresu Jesieni Narodów i wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń dla Europy Środkowo-Wschodniej pod koniec XX w. i obecnie.
16. Narodziny Polski „ludowej” (1944–1956). Uczeń:
- 1) przedstawia zmiany terytorialne i ludnościowe w powojennej Polsce, używając pojęć: akcja „Wisła”, państwo narodowe, przesiedlenia, szabrownicy, Ziemie Zachodnie i Północne;
 - 2) przedstawia realia życia w powojennej Polsce, używając pojęć i opisując zjawiska: cenzura, degradacja i ochrona środowiska, deklasacja i awans społeczny, gospodarka centralnie sterowana, industrializacja, kolektywizacja, Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, kult jednostki, nacjonalizacja, pozycja kobiet, pozycja osób z niepełnosprawnościami, reforma rolna, represje, socrealizm, stalinizm, system monopartyjny, żołnierze niezłomni, w tym uwzględniając postać Danuty Siedzikówny „Inki”;
 - 3) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia różne postawy obywateli

wobec rządzących w okresie do 1956 r., podejmuje próby ich oceny, formułuje opinię i poddaje ją pod dyskusję;

- 4) analizując teksty kultury, wyjaśnia wpływ powojennej migracji ludności na tworzenie się społeczeństwa Polski, w tym we własnym regionie.

17. Polska Rzeczpospolita Ludowa w latach 1956–1979. Uczeń:

- 1) przedstawia specyfikę sytuacji gospodarczej, społecznej i politycznej w PRL w latach 1956–1979, używając terminów: obchody milenijne, opozycja demokratyczna, „polskie miesiące”, propaganda sukcesu, w tym uwzględniając postacie: Jacka Kuronia, Jana Olszewskiego, Karola Wojtyły (Jana Pawła II), Stefana Wyszyńskiego – moduł filozoficzny;
- 2) przedstawia podobieństwa i różnice między charakterem wydarzeń w czerwcu i październiku 1956 r., marcu 1968 r., grudniu 1970 r. i czerwcu 1976 r.;
- 3) analizując źródła, wyjaśnia wpływ Kościoła katolickiego na funkcjonowanie środowisk opozycyjnych wobec rządzących i przedstawia przykłady antykościelnych działań władz w latach 1956–1979;
- 4) analizując teksty kultury, przedstawia życie codzienne w Polsce latach 1956–1979, uwzględniając role społeczne kobiet i mężczyzn – moduł kultura;
- 5) analizując źródła, porównuje faktyczne i prezentowane przez władze partyjno-państwowe przyczyny wybranego wybuchu niezadowolenia społecznego;
- 6) analizując teksty kultury, przedstawia postać Zbigniewa Godlewskiego jako symbol oporu społecznego wobec władz partyjno-państwowych, podejmuje próbę oceny jego postawy z perspektywy własnego i ówczesnego systemu wartości oraz formułuje opinię i podejmuje dyskusję w tej sprawie;
- 7) identyfikuje i opisuje w swoim regionie miejsca pamięci związane z wybranymi wydarzeniami z lat 1956–1979 oraz formułuje i uzasadnia opinię na temat konieczności ich ochrony – moduł kultura.

18. Kryzys i zmierzch PRL (1980–1988). Uczeń:

- 1) przedstawia sytuację w PRL w latach 80. XX w., używając terminów: kryzys gospodarczy, „karnawał Solidarności”, porozumienia sierpniowe, stan wojenny, strajki, w tym uwzględniając postacie: Jerzego Popiełuszki, Anny Walentynowicz, Lecha Wałęsy;
- 2) podaje datę wprowadzenia stanu wojennego i wyjaśnia znaczenie tego wydarzenia;
- 3) analizując źródła, przedstawia przejawy oporu społecznego wobec władzy komunistycznej w Polsce w latach 1980–1988, w tym w swoim regionie;
- 4) analizując teksty kultury, przedstawia życie codzienne w Polsce w latach 1980–1988, uwzględniając role społeczne kobiet i mężczyzn – moduł kultura;
- 5) analizując wybrane teksty historiograficzne na temat wprowadzenia stanu wojennego, formułuje opinię na jego temat i poddaje ją pod dyskusję;
- 6) identyfikuje w swoim regionie i opisuje miejsca pamięci związane z wybranymi wydarzeniami z lat 1980–1988 oraz formułuje i uzasadnia opinię na temat konieczności ich ochrony – moduł kultura.

19. Narodziny i rozwój III Rzeczypospolitej Polskiej (III RP). Uczeń:

- 1) przedstawia sytuację w III RP, używając terminów: lustracja, obrady Okrągłego Stołu, plan Balcerowicza, pluralizm polityczny, „powódź tysiąclecia 1997”, prywatyzacja,

samorząd, transformacja systemowa, wybory czerwcowe, w tym uwzględniając postać Tadeusza Mazowieckiego;

- 2) podaje datę pierwszych częściowo wolnych wyborów parlamentarnych i wyjaśnia ich znaczenie;
- 3) wyjaśnia znaczenie dekomunizacji, m.in. nazewnictwa w przestrzeni publicznej oraz zmian nazwy i godła państwa;
- 4) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia wpływ transformacji systemowej na własny region oraz różne grupy społeczne;
- 5) analizując teksty kultury, porównuje różne pamięci o przemianach po 1989 r. – moduł kultura;
- 6) przedstawia rozwój kultury i nauki w III RP oraz wpływ Polaków na rozwój kultury i nauki światowej, uwzględniając postacie: Czesława Miłosza, Krzysztofa Pendereckiego, Józefa Rotblata, Wisławy Szymborskiej, Olgi Tokarczuk – moduł kultura;
- 7) analizując wybrane teksty historiograficzne dotyczące przemian społeczno-gospodarczo-ustrojowych w Polsce po 1989 r., formułuje i uzasadnia własną opinię oraz podejmuje dyskusję na ten temat.

20. Miejsce Polski w Europie i świecie współczesnym. Uczeń:

- 1) przedstawia specyfikę współczesnego świata, używając terminów: degradacja i ochrona środowiska, globalizacja, migracje, NATO, rewolucja naukowo-techniczna, rozpad ładu międzynarodowego, Unia Europejska, zmiana klimatu, zagrożenie wojną;
- 2) podaje daty: przystąpienia Polski do NATO i wstąpienia Polski do Unii Europejskiej oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapy historyczne, przedstawia zmiany zasięgu NATO oraz Unii Europejskiej;
- 4) wskazuje przejawy globalizacji w swoim otoczeniu i ocenia to zjawisko z perspektywy różnych grup społecznych i mieszkańców wybranych krajów;
- 5) analizując źródła, na wybranych przykładach ukazuje korzyści i wyzwania wynikające z członkostwa Polski w Unii Europejskiej i NATO, formułuje i uzasadnia własną opinię oraz podejmuje dyskusję na jej temat.

3.4. Doświadczenia edukacyjne

W ramach zajęć z historii uczniowie zdobywają doświadczenia edukacyjne, które wspierają ich rozwój osobisty, psychiczny i społeczny oraz budują poczucie sprawczości.

Doświadczenia edukacyjne mają charakter praktyczny, wzmacniają kompetencje fundamentalne i przekrojowe oraz rozwijają umiejętności komunikacyjne i współpracę. Doświadczenia edukacyjne są podzielone na indywidualne i grupowe. Nauczyciel wraz z uczniami wybiera co najmniej jedno doświadczenie edukacyjne do realizacji w każdym roku nauki.

W przypadku klas IV–VI:

- 1) uczeń indywidualnie:
 - a) angażuje się w organizację obchodów upamiętniających ważną rocznicę lub

- święto państwowe w wybrany przez siebie sposób,
- b) gromadzi informacje na temat wybranej postaci historycznej z aktualnie omawianego okresu historycznego, dokonuje analizy jej działalności, formułuje własną ocenę i przedstawia ją w formie ustalonej z nauczycielem,
 - c) poszukuje informacji i śladów materialnych dotyczących zabytku lub wydarzenia z historii lokalnej, a następnie przedstawia wyniki swoich badań w formie ustalonej z nauczycielem;
- 2) uczniowie w grupie:
- a) grają w grę historyczną, a następnie oceniają ją pod kątem zgodności ukazanego świata i wydarzeń z realiami historycznymi, po czym przedstawiają wnioski w formie ustalonej z nauczycielem,
 - b) przygotowują i przeprowadzają debatę, wcielając się w wybrane postacie historyczne,
 - c) wybierają element tradycji regionalnej lub lokalnej (np. obrzęd, zwyczaj, potrawę), analizują jego historię, prezentują w sposób ustalony z nauczycielem jego genezę i znaczenie we współczesnym życiu lokalnej społeczności.

W przypadku klas VII i VIII:

- 1) uczeń indywidualnie:
- a) analizuje wybrany tekst kultury (np. grę historyczną, film albo serial fabularny, komiks, mural, piosenkę), oceniając wiarygodność informacji i zgodność faktografii z realiami epoki, i przedstawia wnioski w formie ustalonej z nauczycielem,
 - b) planuje i przeprowadza wywiad ze świadkiem historii na ustalony z nauczycielem temat, dokumentuje wywiad i relacjonuje najważniejsze ustalenia w formie ustalonej z nauczycielem,
 - c) znajduje relacje uczestników wybranego wydarzenia z przeszłości, porównuje je i prezentuje wyniki analizy postrzegania tego samego wydarzenia w ustalonej z nauczycielem formie;
- 2) uczniowie w grupie:
- a) identyfikują lokalne miejsce pamięci, a następnie planują i realizują działania związane z opieką nad nim oraz podtrzymywaniem pamięci o nim wśród lokalnej społeczności,
 - b) planują wycieczkę historyczną, projektują jej cel i przygotowują program obejmujący odwiedzane zabytki i instytucje kultury, a następnie biorą w niej udział i oceniają jej rezultaty w formie ustalonej z nauczycielem,
 - c) przygotowują debatę dotyczącą wpływu wydarzeń historycznych na życie współczesne i biorą w niej udział, a następnie przedstawiają wnioski w formie ustalonej z nauczycielem,
 - d) przygotowują wystąpienie na temat tzw. historii alternatywnej wybranego wydarzenia historycznego, a następnie w formie ustalonej z nauczycielem przedstawiają możliwy przebieg zdarzeń, uzasadniają przyjęte założenia i poddają pod dyskusję jego realność,
 - e) tworzą tekst kultury (np. film, komiks, piosenkę, podcast, słuchowisko) przedstawiający przykłady dezinformacji dotyczące wydarzeń historycznych,

- a następnie prezentują go w formie ustalonej z nauczycielem,
- f) wybierają święto państwowe lub lokalne albo rocznicę ważnego wydarzenia, planują sposób jego celebrowania w szkole, przygotowują materiały do realizacji przedsięwzięcia, biorą aktywny udział w obchodach, a następnie dzielą się swoimi doświadczeniami i refleksjami z udziału w uroczystości w formie ustalonej z nauczycielem.

3.5. Warunki i sposób realizacji

Zgodnie z celami ogólnymi nauczanie historii ma służyć wzmocnieniu więzi uczniów ze wspólnotą europejską, narodową i państwową oraz najbliższym otoczeniem – regionem i miejscowością, rozwijaniu kompetencji przekrojowych oraz budowaniu i doskonaleniu wiedzy i umiejętności przedmiotowych. Istotnym postulatem jest także budzenie zainteresowania uczniów historią i kształtowanie świadomości, że poznawanie przeszłości opiera się na określonych, sprawdzonych metodach naukowych.

W dążeniu do osiągnięcia tych celów kluczowe wydaje się ograniczenie metod podających na rzecz metod aktywizujących. Szczególnie ważne staje się położenie nacisku na samodzielną, a więc prowadzoną rzeczywiście przez uczniów, analizę źródeł: tekstów, map, ikonografii, materiałów statystycznych i współczesnych tekstów kultury, m.in. filmów, powieści, komiksów, gier. w działaniach tych szczególnie istotne są: zasada samodzielności (czyli ograniczonej zależności ucznia od nauczyciela), zasada stopniowania trudności (przystępności) i zasada poznania bezpośredniego (zakładająca, że jedną z najważniejszych metod dociekania prawdy o przeszłości pozostaje badanie źródeł).

Praca ze źródłami ma na celu rozwijanie umiejętności przedmiotowych i komunikacyjnych. Uczniowie powinni umieć nie tylko analizować źródła, lecz także o nich rozmawiać – wyrażać własne opinie i oceny, spierać się o trafność poglądów i próbować dochodzić w sporach do kompromisu. Dla realizacji tego postulatu istotne jest właściwe wyposażenie pracowni historycznej – w zbiory tekstów źródłowych, atlasy, mapy ściennie, sprzęt elektroniczny, dostęp do Internetu i cyfrowych narzędzi dydaktycznych. Kluczowe jest zapewnienie w klasie takiej atmosfery, która będzie sprzyjać zadawaniu pytań i prowadzeniu otwartego dialogu.

Zarówno cele ogólne, jak i treści nauczania – wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności kładą nacisk na historię lokalną i regionalną. Jej pełniejsza znajomość nie ma być celem samym w sobie, ale narzędziem prowadzącym do wzmocnienia poczucia więzi uczniów z ich najbliższym otoczeniem. Realizacji tej idei sprzyjać powinny wycieczki historyczne o zróżnicowanym charakterze. Warto znaleźć czas nie tylko na wizyty w muzeach czy placówkach edukacyjnych, lecz także na krótkie lokalne wędrowki, które pozwolą uczniom poznać okoliczne pomniki, zabytki architektury czy innego rodzaju miejsca pamięci i dostrzec ich związki z treściami omawianymi na lekcji w klasie.

Realizacja doświadczeń edukacyjnych ma sprzyjać m.in. wzmocnieniu sprawczości uczniów. Uwzględniając ten cel, warto zapewnić uczniom możliwie dużą swobodę w wyborze zarówno samych doświadczeń, jak i metod ich realizacji. Pożądane jest również takie prowadzenie doświadczeń edukacyjnych, aby uczniowie czuli ich wagę – mogli przedstawić wyniki swoich

działań na forum klasy, poddać je pod jej ocenę i czuli, że ich praca stanowi celowy element procesu dydaktycznego.

4. Przewidywane osiągnięcia ucznia

Poniższe zestawienie przedstawia **przewidywane osiągnięcia ucznia** po klasie IV, V, VI, VII oraz VIII. Cele podzielono na trzy kategorie: **Wiedza (Wiadomości)**, **Umiejętności** oraz **Postawy**.

4.1. Klasa IV

Wiedza (Wiadomości)

Uczeń:

- przedstawia różne znaczenia terminu „historia” (przeszłość, nauka o przeszłości, opowieść);
- rozumie przydatność znajomości historii dla życia ludzi we współczesności;
- wyjaśnia, na czym polega praca historyka, oraz definiuje pojęcia: źródło historyczne i wiarygodność źródła;
- podaje przykłady źródeł historycznych;
- wymienia główne regiony Polski;
- wymienia postacie szczególnie zasłużone dla swojej okolicy;
- podaje przykłady zabytków historycznych w swoim regionie i wyjaśnia potrzebę ich ochrony;
- rozpoznaje symbole państwowe (barwy, godło, hymn) oraz symbole Unii Europejskiej (flagę, hymn) i wyjaśnia ich znaczenie;
- wyjaśnia znaczenie świąt państwowych, obrzędów, tradycji oraz zwyczajów regionalnych dla funkcjonowania wspólnoty narodowej i wspólnoty lokalnej (regionalnej);
- zna pojęcia chronologiczne: data, epoka, okres naszej ery, okres przed naszą erą, rok, stulecie, tysiąclecie, wiek;
- zna podstawowe pojęcia dotyczące początków cywilizacji (koczowniczy tryb życia i osiadły tryb życia, rewolucja neolityczna);
- zna pojęcia dotyczące starożytnego Egiptu (faraon, hieroglify, piramidy, politeizm, życie pozagrobowe);
- wymienia osiągnięcia starożytnych Egipcjan w dziedzinie astronomii, matematyki, medycyny;
- zna specyfikę ateńskiej polis w czasach Peryklesa oraz pojęcia: agora, Akropol, demokracja, miasto-państwo, obywatele;
- wymienia cechy demokracji ateńskiej;
- wyjaśnia wpływ religii na życie codzienne i osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków;
- opisuje osiągnięcia kulturowe z zakresu kultury materialnej (architektura, sztuka) i duchowej (mitologia, literatura, myśl filozoficzna) Greków;
- zna specyfikę Rzymu czasów Juliusza Cezara oraz pojęcia: obywatele, niewolnicy, republika, cesarstwo;
- przedstawia osiągnięcia starożytnych Rzymian jako budowniczych, używając pojęć: akwedukt, amfiteatr, łuk triumfalny;
- opisuje dokonania Rzymian w dziedzinie prawa;
- rozumie wpływ dokonań starożytnych Rzymian na kulturę Europy;

- zna założenia religii chrześcijańskiej oraz pojęcia: dekalog, judaizm, Mesjasz, monoteizm;
- opisuje systemy wierzeń ludów starożytnych, a także wyjaśnia różnice między politeizmem a monoteizmem;
- podaje wiek, w którym żył i nauczał Jezus Chrystus, oraz wiek uznania chrześcijaństwa za religię panującą w Rzymie;
- rozumie wkład św. Pawła w rozwój nowej religii, dostrzega zmianę w statusie chrześcijaństwa – od prześladowań do religii państwowej.

Umiejętności

Uczeń:

- wskazuje podobieństwa i różnice między historią a fikcją literacką i dziejami legendarnymi;
- podejmuje próby zdobycia informacji o przeszłości bezpośrednio ze źródeł historycznych;
- zbiera i przedstawia informacje oraz pamiątki na temat swojej rodziny;
- identyfikuje formy upamiętnienia postaci zasłużonych dla okolicy;
- przedstawia legendy związane ze swoją okolicą, oddzielając elementy poświadczone historycznie od fikcyjnych;
- ocenia wiarygodność źródeł historycznych;
- krytycznie analizuje różnorodne teksty kultury;
- prezentuje w wybranej formie historię swojej miejscowości lub okolicy;
- potrafi określić wiek wydarzeń przed naszą erą i naszej ery;
- oblicza upływ czasu między wydarzeniami historycznymi i porządkuje wydarzenia chronologicznie na osi czasu;
- porządkuje wydarzenia w kolejności chronologicznej;
- wyjaśnia, czym są mapa historyczna i plan, oraz odczytuje z nich informacje za pomocą legendy;
- lokalizuje na mapie swój region zamieszkania, główne regiony Polski oraz obszar państwa polskiego;
- porównuje koczowniczy tryb życia i osiadły tryb życia;
- udowadnia, że warunki naturalne miały wpływ na rewolucję neolityczną oraz na funkcjonowanie społeczeństw starożytnego Egiptu i starożytnej Grecji;
- ocenia wpływ osiągnięć cywilizacji egipskiej, greckiej i rzymskiej na współczesną Europę i uzasadnia swoje stanowisko;
- przedstawia własne zdanie na temat roli pisma dla rozwoju cywilizacji i ocenia znaczenie pisma współcześnie;
- lokalizuje na mapie historycznej i mapie współczesnego świata zasięg cywilizacji greckiej, rzymskiej oraz miejsce narodzin i kierunki rozprzestrzeniania się chrześcijaństwa;
- porównuje sposób sprawowania władzy w Rzymie okresie republiki i cesarstwa;
- wyjaśnia powody przyjmowania chrześcijaństwa przez różne grupy społeczne w cesarstwie rzymskim;
- ocenia wpływ religii chrześcijańskiej na współczesną Europę;
- tworzy krótsze i dłuższe formy wypowiedzi – notatkę, opowiadanie, dialog, relację, plakat, prezentację itp.

Postawy

Uczeń:

- buduje tożsamość i poczucie przynależności do wspólnot: rodzinnej, lokalnej, regionalnej, narodowej i państwowej;
- szanuje symbole narodowe, państwowe oraz symbole europejskie;
- wykazuje dbałość i szacunek wobec pamiątek rodzinnych oraz zabytków historycznych w swoim regionie, rozumiejąc konieczność ich ochrony;
- angażuje się indywidualnie w organizację obchodów ważnych rocznic lub świąt państwowych;
- rozwija zainteresowanie historią poprzez samodzielne gromadzenie informacji o postaciach historycznych i przeszłości swojej miejscowości;
- współpracuje w grupie rówieśniczej (np. podczas gier historycznych, przygotowywania debat lub prezentacji tradycji regionalnych);
- odnosi się z szacunkiem do poglądów innych osób.

4.2. Klasa V

Wiedza (Wiadomości)

Uczeń:

- charakteryzuje społeczeństwo średniowiecznej Europy;
- wyjaśnia znaczenie pojęć: monarchia, plemię, samorząd, senior, stan, wasal;
- opisuje organizację państwa polskiego w czasach Mieszka I, posługując się pojęciami: drużyna, gród, książę;
- przedstawia rolę Mieszka I, Dobrawy i Bolesława Chrobrego w początkach państwowości polskiej;
- podaje daty chrztu Mieszka I i koronacji Bolesława Chrobrego na pierwszego króla Polski;
- wyjaśnia przyczyny i skutki rozbicia dzielnicowego;
- omawia przyczyny i skutki sprowadzenia Krzyżaków na ziemię polskie;
- wskazuje najważniejsze zabytki sztuki romańskiej i gotyckiej w Europie oraz w Polsce, w tym w swoim regionie;
- przedstawia dokonania Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego oraz wyjaśnia pojęcia: Akademia Krakowska, monarchia stanowa;
- wskazuje daty koronacji Władysława Łokietka i wygaśnięcia dynastii Piastów;
- wyjaśnia przyczyny i skutki zawarcia unii polsko-litewskiej oraz konfliktu polsko-krzyżackiego;
- wyjaśnia znaczenie pojęć: chrystianizacja, unia personalna;
- podaje datę bitwy pod Grunwaldem;
- przedstawia postanowienia unii w Krewie i II pokoju toruńskiego;
- wyjaśnia wpływ rządów Jadwigi i Władysława Jagiełły na odnowienie Akademii Krakowskiej;
- przedstawia Zawiszę Czarnego jako wzór średniowiecznego rycerza;
- opisuje przyczyny, przebieg i skutki wielkich odkryć geograficznych, posługując się pojęciami: handel międzykontynentalny, kolonizacja, niewolnictwo, Nowy Świat, Stary Świat;
- podaje datę odkrycia Ameryki przez Krzysztofa Kolumba;

- wyjaśnia znaczenie pojęć związanych z przemianami kulturowymi i religijnymi nowożytnej Europy: humanizm, reformacja, renesans;
- omawia znaczenie wynalazku druku oraz działalności Jana Gutenberga i Marcina Lutra;
- wymienia najwybitniejszych twórców europejskiego renesansu oraz przyporządkowuje im najważniejsze osiągnięcia;
- charakteryzuje gospodarkę folwarczno-pańszczyźnianą, posługując się pojęciami: folwark, pańszczyzna, spław rzeczny;
- opisuje podstawowe zasady ustroju Polski w XV i XVI w.;
- wyjaśnia znaczenie pojęć: pospolite ruszenie, przywilej, sejm walny, hołd pruski;
- przedstawia sylwetki wybitnych przedstawicieli polskiego odrodzenia: Mikołaja Gomółki, Jana Kochanowskiego, Mikołaja Kopernika i Mikołaja Reja;
- wyjaśnia zasady funkcjonowania Rzeczypospolitej Obojga Narodów po zawarciu unii lubelskiej, posługując się pojęciami: Korona, Wielkie Księstwo Litewskie, unia realna, wolna elekcja, *pacta conventa*, konfederacja warszawska, artykuły henrykowskie;
- omawia najważniejsze konflikty zbrojne XVII w., w tym dymitriady, powstanie Chmielnickiego, potop szwedzki i odsiecz wiedeńską;
- wymienia główne przyczyny wojen z Rosją, Turcją i Szwecją;
- przedstawia znaczenie potopu szwedzkiego;
- podaje przyczyny i skutki powstania Chmielnickiego, rozumie znaczenie tego wydarzenia dla dalszych losów Rzeczypospolitej i współczesnych stosunków polsko-ukraińskich,
- opisuje konflikty Rzeczypospolitej w ujęciu chronologicznym, tworzy ciągi przyczynowo-skutkowe;
- charakteryzuje kulturę sarmacką;
- opisuje pozycję społeczną i polityczną szlachty oraz magnaterii;
- wyjaśnia zasadę *liberum veto* i jej konsekwencje dla funkcjonowania państwa;
- wymienia władców Polski z dynastii Wazów i Sasów;
- wyjaśnia główne idee oświecenia, w tym znaczenie filozofii, trójpodziału władzy i umowy społecznej;
- wyjaśnia, dlaczego oświecenie określa się mianem „wieku rozumu”;
- wskazuje najważniejsze wydarzenia XVIII w. na świecie, w tym wojnę o niepodległość Stanów Zjednoczonych i rewolucję francuską;
- przedstawia przykłady działań służących naprawie państwa za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego, w tym osiągnięcia Komisji Edukacji Narodowej;
- przedstawia sylwetki Izabeli Czartoryskiej, Hugona Kołłątaja, Stanisława Augusta Poniatowskiego oraz Jana i Jędrzeja Śniadeckich.

Umiejętności

Uczeń:

- dokonuje analizy i interpretacji tekstów źródłowych;
- analizuje źródła ikonograficzne;
- lokalizuje wydarzenia w czasie, oblicza upływ czasu pomiędzy wydarzeniami, porządkuje wydarzenia w kolejności chronologicznej;
- analizuje mapy historyczne w celu porównania zasięgu chrześcijaństwa w średniowieczu oraz zmian terytorialnych państwa pierwszych i ostatnich Piastów, monarchii jagiellońskiej oraz Rzeczypospolitej Obojga Narodów;

- porównuje warunki życia przedstawicieli różnych stanów i grup społecznych w średniowieczu (na wsi, w mieście, na zamku i w klasztorze), a także w Rzeczypospolitej XVIII w.;
- opisuje metody badawcze wykorzystywane do poznawania dziejów państwa pierwszych Piastów;
- ocenia znaczenie zjazdu gnieźnieńskiego oraz koronacji Bolesława Chrobrego dla umocnienia pozycji państwa polskiego w Europie;
- porównuje cechy stylu romańskiego i gotyckiego;
- formułuje i uzasadnia opinię na temat potrzeby ochrony zabytków romańskich, gotyckich, renesansowych i barokowych znajdujących się w swoim regionie;
- porządkuje chronologicznie najważniejsze wydarzenia średniowiecza i epoki nowożytnej;
- ocenia znaczenie działań Kazimierza Wielkiego dla umocnienia Królestwa Polskiego w sferze gospodarki, obronności, kultury i polityki zagranicznej;
- porównuje zasady funkcjonowania monarchii stanowej w Polsce ze sposobem sprawowania władzy przed okresem rozbicia dzielnicowego;
- przedstawia własne zdanie w dyskusji na temat obecności etosu rycerskiego we współczesnym świecie;
- ocenia skutki wielkich odkryć geograficznych z perspektywy Europejczyków oraz ludów pozaeuropejskich;
- porównuje sposób postrzegania świata przez Europejczyków w połowie XV i XVI w.;
- ocenia wpływ gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej na sytuację chłopów i mieszczan w Rzeczypospolitej;
- rozważa zasadność określenia „złoty wiek” w odniesieniu do sytuacji różnych grup społecznych;
- analizuje zróżnicowanie wyznaniowe i etniczne oraz położenie geopolityczne Rzeczypospolitej z wykorzystaniem map historycznych;
- ocenia wpływ wojen XVII w. oraz zmian klimatycznych na ustrój, gospodarkę, społeczeństwo i kulturę Rzeczypospolitej;
- ocenia korzyści i zagrożenia wynikające z funkcjonowania wolnej elekcji oraz zasady *liberum veto*;
- przedstawia własne propozycje naprawy ustroju Rzeczypospolitej;
- porównuje przyczyny i skutki wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych oraz Wielkiej Rewolucji Francuskiej;
- ocenia znaczenie wojny o niepodległość USA i Wielkiej Rewolucji Francuskiej dla rozwoju ideałów oświeceniowych;
- porównuje sposoby realizacji idei oświecenia w Rzeczypospolitej i Królestwie Prus.

Postawy

Uczeń:

- akceptuje istnienie różnych punktów widzenia przy ocenie omawianych procesów historycznych (np. skutków wielkich odkryć geograficznych dla Europy i ludów pozaeuropejskich, zasad ustrojowych Rzeczypospolitej Obojga Narodów);
- rozwija szacunek dla dorobku kulturowego i naukowego poprzednich epok (średniowiecza, renesansu, oświecenia);
- identyfikuje się z tradycją tolerancji religijnej i wielokulturowości Rzeczypospolitej Obojga Narodów (konfederacja warszawska);

- krytycznie ocenia zjawiska i postawy, które przyczyniły się do osłabienia oraz upadku Rzeczypospolitej;
- przyjmuje system wartości wywodzący się z osiągnięć epoki oświecenia;
- docenia fakt istnienia państwa jako wartości dla narodu;
- docenia dokonania naszych przodków w zakresie polityki, gospodarki i kultury dla budowy niezależnego i silnego państwa polskiego;
- aktywnie włącza się w dyskusje klasowe, prezentując i uzasadniając swoje zdanie z poszanowaniem poglądów innych rówieśników.

4.3. Klasa VI

Wiedza (Wiadomości)

Uczeń:

- charakteryzuje sytuację Rzeczypospolitej u schyłku jej istnienia oraz podejmowane próby ratowania państwa polskiego, uwzględniając obrady Sejmu Wielkiego, uchwalenie Konstytucji 3 maja, czarną procesję, konfederację targowicką oraz rozbiory Polski;
- przedstawia przebieg powstania kościuszkowskiego, posługując się pojęciami: insurekcja, kosynierzy;
- omawia rolę Tadeusza Kościuszki;
- podaje datę III rozbioru Polski;
- opisuje najważniejsze przemiany zachodzące w XIX w. na świecie, uwzględniając rozwój imperiów kolonialnych, migracje, niewolnictwo, ekspansję kolonialną oraz sytuację w Stanach Zjednoczonych (w tym zjawiska związane z podbojem Dzikiego Zachodu);
- przedstawia przemiany polityczno-ustrojowe i społeczno-gospodarcze w Europie w dobie napoleońskiej;
- wyjaśnia znaczenie pojęć związanych z dziejami Europy pierwszej połowy XIX w., takich jak: kongres wiedeński, legitymizm, restauracja, Święte Przymierze, rewolucja przemysłowa, kapitalizm, maszyna parowa, uprzemysłowienie i urbanizacja;
- wyjaśnia znaczenie pojęć związanych z przemianami politycznymi, społecznymi i kulturowymi drugiej połowy XIX w., takich jak: Wiosna Ludów, uwłaszczenie, zjednoczenie Włoch i zjednoczenie Niemiec, emancypacja kobiet, pozytywizm, prasa i instytucje kultury;
- przedstawia dzieje Legionów Polskich we Włoszech i Księstwa Warszawskiego;
- wie, dlaczego Polacy poparli Napoleona;
- omawia dokonania Jana Henryka Dąbrowskiego, Józefa Poniatowskiego i Józefa Wybickiego;
- omawia decyzje kongresu wiedeńskiego dotyczące ziem polskich;
- zna przyczyny wewnętrzne i zewnętrzne wybuchu powstania listopadowego;
- charakteryzuje przebieg i skutki powstania listopadowego, posługując się pojęciami: noc listopadowa, detronizacja i represje;
- przedstawia postacie Emilii Plater i Piotra Wysockiego;
- wyjaśnia znaczenie Wielkiej Emigracji dla rozwoju kultury polskiej;
- przedstawia działalność Fryderyka Chopina, Joachima Lelewela, Adama Mickiewicza i Juliusza Słowackiego;

- charakteryzuje sytuację społeczną i polityczną w Królestwie Polskim przed wybuchem powstania styczniowego;
- przedstawia przyczyny powstania styczniowego;
- charakteryzuje przebieg i skutki powstania styczniowego, posługując się pojęciami: rusyfikacja, Sybir i wojna partyzancka;
- przedstawia postacie Anny Pustowójtówny i Romualda Traugutta;
- opisuje sytuację społeczną, gospodarczą i kulturalną ziem polskich w drugiej połowie XIX w., uwzględniając proces industrializacji, ideę pracy organicznej, zacołanie Galicji oraz osiągnięcia wybitnych Polek i Polaków, m.in. Marii Skłodowskiej-Curie, Ignacego Łukasiewicza, Marii Konopnickiej, Jana Matejki i Henryka Sienkiewicza.

Umiejętności

Uczeń:

- dokonuje analizy i interpretacji tekstów źródłowych;
- analizuje źródła ikonograficzne;
- lokalizuje wydarzenia w czasie, oblicza upływ czasu pomiędzy wydarzeniami, porządkuje wydarzenia w kolejności chronologicznej;
- porządkuje chronologicznie oraz lokalizuje na mapie wydarzenia związane z rozbiorem Polski, powstaniem kościuszkowskim, listopadowym i styczniowym, a także określa losy swojej miejscowości w różnych okresach historycznych;
- ocenia znaczenie Konstytucji 3 maja dla różnych grup społecznych oraz wyjaśnia przyczyny jej współczesnego upamiętniania;
- analizuje i ocenia zasadność współczesnego używania pojęcia „targowica” w debacie publicznej;
- analizuje program społeczny insurekcji kościuszkowskiej;
- ocenia postawy społeczeństwa polskiego wobec insurekcji kościuszkowskiej na podstawie różnych źródeł historycznych;
- analizuje postawy Europejczyków i Amerykanów wobec ludności rdzennej na terenach kolonialnych oraz ocenia je z perspektywy wartości charakterystycznych dla epoki i współczesności;
- porównuje mapę Europy w okresie napoleońskim i po kongresie wiedeńskim oraz analizuje procesy zjednoczenia Włoch i zjednoczenia Niemiec;
- ocenia wpływ rewolucji przemysłowej i najważniejszych wynalazków XIX w. na życie codzienne Europejczyków w epoce nowożytnej, pozycję społeczną kobiet i stan środowiska naturalnego;
- przedstawia własne zdanie w dyskusji na temat wpływu rozwoju technologicznego na życie człowieka;
- wskazuje historyczne odniesienia zawarte w *Mazurku Dąbrowskiego* oraz wyjaśnia rolę hymnu narodowego w budowaniu wspólnoty narodowej;
- porównuje sytuację mieszkańców poszczególnych zaborów, politykę państw zaborczych wobec Polaków oraz ich postawy wobec zaborców;
- wyjaśnia rolę kobiet w podtrzymywaniu i rozwijaniu polskiej świadomości narodowej w okresie zaborów;
- ocenia wpływ braku własnego państwa na rozwój kultury, nauki i życia społecznego Polaków;
- dostrzega wpływ wydarzeń z przeszłości na współczesny obraz Polski, Europy i świata.

Postawy

Uczeń:

- odnosi się z szacunkiem do osiągnięć cywilizacyjnych człowieka w epoce rewolucji naukowej, technologicznej, przemysłowej i społecznej;
- buduje dojrzałą postawę patriotyczną, analizując wysiłki niepodległościowe i kulturotwórcze Polaków pod zaborami;
- wykazuje wrażliwość społeczną i empatię, oceniając zjawiska takie jak: niewolnictwo, wyzysk robotników czy polityka wynarodowienia Polaków;
- dostrzega wartość nauki i kultury jako narzędzi przetrwania narodu w warunkach braku własnej państwowości;
- dostrzega znaczenie posiadania własnego państwa dla swobodnego rozwoju kultury narodowej;
- konstruuje krytyczne oceny działań jednostek i grup w przeszłości, pamiętając o uwarunkowaniach epoki.

4.4. Klasa VII

Wiedza (Wiadomości)

Uczeń:

- charakteryzuje sytuację polityczną świata przed wybuchem I wojny światowej, uwzględniając rozwój imperiów kolonialnych, napięcia na Bałkanach („kocioł bałkański”) oraz rywalizację państw skupionych w blokach trójprzymierza i trójporozumienia;
- wyjaśnia pojęcia oraz opisuje najważniejsze wydarzenia i zjawiska związane z I wojną światową, takie jak: Wielka Wojna, front wschodni i front zachodni, gospodarka wojenna, okopy, wojna pozycyjna i wojna totalna, rewolucje w Rosji, trauma wojenna oraz doświadczenia kombatantów;
- przedstawia sprawę polską w latach 1914–1918, uwzględniając znaczenie aktu 5 listopada, działalność Legionów Polskich i Rady Regencyjnej oraz koncepcje polityczne Romana Dmowskiego i Józefa Piłsudskiego;
- opisuje przemiany społeczne, polityczne i kulturowe zachodzące w Europie w okresie międzywojennym, ze szczególnym uwzględnieniem emancypacji kobiet, rozwoju kultury masowej, kryzysu gospodarczego oraz narodzin i funkcjonowania systemów totalitarnych: faszyzmu, nazizmu i komunizmu;
- przedstawia proces odbudowy państwa polskiego po I wojnie światowej, uwzględniając rolę Naczelnika Państwa, postanowienia traktatu wersalskiego, przebieg powstania wielkopolskiego, „bunt” Żeligowskiego, wojnę polsko-bolszewicką, powstania śląskie, plebiscyty oraz konflikty graniczne Rzeczypospolitej z państwami sąsiednimi;
- przedstawia wkład ojców niepodległości w odbudowę państwa polskiego, omawiając działalność Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Hallera, Wojciecha Korfanteo, Ignacego Jana Paderewskiego, Józefa Piłsudskiego i Wincentego Witosa;
- charakteryzuje ustrój polityczny II Rzeczypospolitej do 1926 r., uwzględniając postanowienia konstytucji marcowej, prawa obywatelskie, sytuację mniejszości narodowych, prawa kobiet oraz reformę walutową;

- opisuje realia rządów sanacyjnych po przewrocie majowym, uwzględniając znaczenie konstytucji kwietniowej, cechy rządów autorytarnych, działalność Eugeniusza Kwiatkowskiego oraz osiągnięcia naukowe, kulturalne i sportowe okresu międzywojennego;
- wyjaśnia genezę II wojny światowej, uwzględniając Anschluss Austrii, politykę appeasementu, rozbiór Czechosłowacji, wojnę domową w Hiszpanii oraz zawarcie niemiecko-sowieckiego paktu z 1939 r.;
- przedstawia przebieg wojny obronnej Polski w 1939 r., omawiając najważniejsze działania militarne i miejsca oporu, w tym bitwę nad Bzurą, obronę Westerplatte, Warszawy, Grodna i Poczty Polskiej w Gdańsku, a także wskazując daty agresji niemieckiej i agresji sowieckiej na Polskę;
- charakteryzuje specyfikę II wojny światowej jako konfliktu o zasięgu globalnym i totalnym, wyjaśniając pojęcia: państwa Osi, Wielka Trójka, ludobójstwo, Holokaust, Samudaripen, niemieckie obozy koncentracyjne, niemieckie obozy zagłady oraz broń atomowa;
- opisuje sytuację ludności polskiej pod okupacją niemiecką i okupacją sowiecką;
- przedstawia strukturę Polskiego Państwa Podziemnego, posługując się pojęciami: Armia Krajowa, Szare Szeregi, mały sabotaż, getto, powstanie w getcie warszawskim, Rada Pomocy Żydom Żegota, szmalcownik, zbrodnia katyńska, rzeź wołyńska i powstanie warszawskie;
- przedstawia postawy i dokonania bohaterów okresu II wojny światowej, w tym Marka Edelmana, Jana Bytnara, św. Maksymiliana Kolbego, Witolda Pileckiego, Ireny Sendlerowej, rodziny Ulmów, Emilii Zahorskiej oraz Elżbiety Zawackiej;
- wyjaśnia położenie sprawy polskiej na arenie międzynarodowej podczas II wojny światowej, uwzględniając działalność rządu RP na uchodźstwie, losy Armii Andersa, znaczenie układu Sikorski–Majski, Manifestu PKWN, Armii Berlinga oraz postanowienia konferencji jałtańskiej;
- przedstawia działalność i znaczenie polityczne Władysława Sikorskiego oraz Stanisława Mikołajczyka dla sprawy polskiej w latach II wojny światowej.

Umiejętności

Uczeń:

- dokonuje analizy i interpretacji tekstów źródłowych, w tym źródeł statystycznych;
- analizuje źródła ikonograficzne;
- lokalizuje wydarzenia w czasie, oblicza upływ czasu pomiędzy wydarzeniami, porządkuje wydarzenia w kolejności chronologicznej;
- analizuje mapy historyczne dotyczące I wojny światowej i II wojny światowej oraz procesu kształtowania granic II Rzeczypospolitej, lokalizując najważniejsze wydarzenia i określając położenie własnej miejscowości na tle zachodzących zmian politycznych;
- wyjaśnia wpływ rewolucji rosyjskich na sytuację międzynarodową w czasie I wojny światowej;
- opisuje przemiany społeczne, polityczne i gospodarcze wywołane przez I wojnę światową;
- porównuje koncepcje odzyskania niepodległości reprezentowane przez Romana Dmowskiego i Józefa Piłsudskiego;
- analizuje ewolucję stanowiska państw zaborczych i aliantów wobec sprawy polskiej

w czasie I wojny światowej;

- wyjaśnia na podstawie tekstów źródłowych cele, metody i środki propagandy stosowane w państwach totalitarnych;
- analizuje mechanizmy funkcjonowania kultury masowej w XX w.;
- na podstawie tekstów kultury ocenia postawę Jerzego Bitschana;
- analizuje postanowienia konstytucji marcowej i konstytucji kwietniowej oraz porównuje przyjęte w nich rozwiązania ustrojowe;
- ocenia proces integracji ziem II Rzeczypospolitej po odzyskaniu niepodległości, wskazując osiągnięcia Polaków na tym polu, szanse i trudności;
- ocenia przewrót majowy z perspektywy uczestników wydarzeń i ludzi współczesnych;
- dokonuje oceny rządów sanacyjnych;
- ocenia trafność posługiwania się terminem „autorytaryzm” w wybranych współczesnych tekstach i wystąpieniach publicznych;
- ocenia osiągnięcia II Rzeczypospolitej;
- analizuje losy ludności cywilnej podczas wojny obronnej Polski w 1939 r., wskazuje przykłady postaw heroicznych oraz ocenia ich znaczenie dla budowania pamięci historycznej;
- porównuje warunki życia mieszkańców II Rzeczypospolitej pod okupacją niemiecką i okupacją sowiecką;
- analizuje różnorodne postawy społeczeństwa polskiego wobec Holokaustu i działań okupantów;
- formułuje i uzasadnia własną opinię na temat powstania warszawskiego, wykorzystując różnorodne źródła historyczne (w tym relacje świadków historii) i teksty historiograficzne;
- ocenia wkład Polaków w pokonanie III Rzeszy, uwzględniając osiągnięcia militarne, wywiadowcze, naukowe i techniczne;
- ocenia wpływ wydarzeń II wojny światowej na współczesne stosunki polsko-niemieckie, polsko-rosyjskie, polsko-ukraińskie;
- dokonuje krytycznej analizy tekstów kultury, takich jak: filmy, gry komputerowe, komiksy czy literatura popularna, oceniając stopień ich zgodności z realiami historycznymi epoki.

Postawy

Uczeń:

- docenia dokonania Polaków w zakresie polityki, gospodarki i kultury dla budowy niezależnego i silnego państwa;
- okazuje szacunek obrońcom ojczyzny oraz ofiarom wojen i systemów totalitarnych, pielęgnując pamięć o ich losach i dokonaniach;
- zachowuje krytycyzm wobec przejawów indoktrynacji, propagandy, dezinformacji oraz postaw opartych na uprzedzeniach, w tym antysemityzmie, rasizmie i ksenofobii;
- angażuje się w działania służące ochronie lokalnych miejsc pamięci narodowej oraz upowszechnianiu wiedzy o wydarzeniach i osobach związanych z historią najbliższego otoczenia;
- uczestniczy w debacie historycznej w sposób odpowiedzialny i otwarty, szanując odmienne stanowiska oraz opierając własne sądy na rzetelnej analizie źródeł i argumentów;
- krytycznie odnosi się do zjawisk i ustrojów totalitarnych;

- docenia fakt istnienia państwa jako wartości dla narodu;
- szanuje postawę współpracy między narodami.

4.5. Klasa VIII

Wiedza (Wiadomości)

Uczeń:

- dokonuje bilansu II wojny światowej w sferze społecznej, gospodarczej i politycznej;
- charakteryzuje sytuację międzynarodową po II wojnie światowej;
- wyjaśnia genezę i konsekwencje ładu dwubiegunowego, uwzględniając działalność ONZ, NATO i Układu Warszawskiego, konflikt arabsko-izraelski, wojnę koreańską, wyścig zbrojeń oraz podział Europy „żelazną kurtyną”;
- opisuje najważniejsze procesy polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe zachodzące w Europie Zachodniej po 1945 r., w tym integrację europejską, skutki planu Marshalla, dekolonizację, rozwój kultury masowej, ruchów młodzieżowych, feministycznych i ekologicznych oraz znaczenie idei praw człowieka;
- wyjaśnia pojęcia związane z funkcjonowaniem bloku wschodniego, takie jak: doktryna Breżniewa, mur berliński, powstanie węgierskie, Praska Wiosna, RWPG, propaganda i demokracja ludowa;
- opisuje protesty społeczne na Węgrzech i w Czechosłowacji;
- przedstawia przebieg i znaczenie przemian określanych mianem Jesieni Narodów, uwzględniając pieriestrojkę, obrady Okrągłego Stołu, upadek muru berlińskiego, zjednoczenie Niemiec, rozpad Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich oraz podział Czechosłowacji;
- dostrzega przekształcenie ładu dwubiegunowego w jednobiegunowy (USA) po upadku ZSRS;
- przedstawia procesy demokratyzacji w państwach Europy Środkowo-Wschodniej;
- opisuje proces kształtowania się Polski Ludowej po II wojnie światowej, uwzględniając przesiedlenia ludności, akcję „Wisła”, przejmowanie Ziemi Zachodnich i Północnych oraz konsekwencje tworzenia państwa narodowego;
- charakteryzuje system stalinowski w Polsce oraz realia życia w pierwszym okresie PRL, posługując się pojęciami: cenzura, gospodarka centralnie sterowana, kolektywizacja, nacjonalizacja, socrealizm, kult jednostki, represje oraz żołnierze niezłomni;
- przedstawia postać Danuty Siedzikówny „Inki” jako symbol oporu wobec systemu komunistycznego;
- opisuje przemiany polityczne, społeczne i kulturowe zachodzące w Polsce w latach 1956–1979, uwzględniając wydarzenia określane mianem „polskich miesięcy”, działalność opozycji demokratycznej, obchody milenijne, propagandę sukcesu oraz rolę wybitnych postaci życia społecznego i religijnego;
- przedstawia działalność Jacka Kuronia, Jana Olszewskiego, Karola Wojtyły, Stefana Wyszyńskiego oraz znaczenie tragicznej śmierci Zbigniewa Godlewskiego jako symbolu ofiar Grudnia 1970;
- charakteryzuje schyłkowy okres Polski Ludowej, uwzględniając kryzys gospodarczy, narodziny i działalność Solidarności, porozumienia sierpniowe, stan wojenny, działalność opozycji oraz rolę takich postaci jak: Jerzy Popiełuszko, Anna

Walentynowicz i Lech Wałęsa;

- opisuje proces transformacji ustrojowej oraz najważniejsze wydarzenia z dziejów III Rzeczypospolitej, uwzględniając obrady Okrągłego Stołu, wybory czerwcowe, plan Balcerowicza, prywatyzację, lustrację, dekomunizację przestrzeni publicznej;
- przedstawia przemiany polityczne, społeczne i gospodarcze po 1989 r.;
- przedstawia działalność Tadeusza Mazowieckiego oraz jego rolę w procesie przemian demokratycznych;
- wskazuje twórców kultury i ludzi nauki III Rzeczypospolitej o znaczeniu światowym, takich jak: Czesław Miłosz, Krzysztof Penderecki, Józef Rotblat, Wisława Szymborska i Olga Tokarczuk;
- charakteryzuje najważniejsze procesy i wyzwania współczesnego świata, uwzględniając globalizację, migracje, rozwój nauki i technologii, zmiany klimatyczne, zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego oraz rolę Polski w NATO i Unii Europejskiej.

Umiejętności

Uczeń:

- dokonuje analizy i interpretacji tekstów źródłowych, w tym źródeł statystycznych;
- analizuje źródła ikonograficzne, w tym plakaty i karykatury;
- lokalizuje wydarzenia w czasie, oblicza upływ czasu pomiędzy wydarzeniami, porządkuje wydarzenia w kolejności chronologicznej;
- porządkuje chronologicznie wydarzenia i procesy związane z zimną wojną, przemianami w Europie Środkowo-Wschodniej, dziejami PRL oraz integracją europejską;
- analizuje mapy historyczne przedstawiające podział świata na bloki polityczno-wojskowe, zmiany granic po II wojnie światowej oraz proces rozszerzania NATO i Unii Europejskiej;
- wyjaśnia przyczyny powstania ładu dwubiegunowego oraz ocenia jego wpływ na współczesne stosunki międzynarodowe;
- analizuje przejawy rywalizacji między Wschodem a Zachodem w nauce, sporcie, kulturze i technice oraz rozpoznaje propagandowy charakter wybranych pojęć i przekazów epoki zimnej wojny;
- porównuje warunki życia codziennego mieszkańców państw bloku wschodniego i Europy Zachodniej;
- wyjaśnia związki przyczynowo-skutkowe między przemianami zachodzącymi w Polsce a upadkiem systemu komunistycznego w Europie Środkowo-Wschodniej i rozpadem Związku Sowieckiego;
- ocenia społeczne, gospodarcze i środowiskowe skutki powojennej industrializacji oraz migracji ludności w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem własnego regionu;
- porównuje przyczyny, przebieg i skutki najważniejszych protestów społecznych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej;
- analizuje politykę władz komunistycznych wobec Kościoła katolickiego;
- ocenia rolę Kościoła katolickiego w Polsce;
- identyfikuje lokalne miejsca pamięci związane z historią Polski w latach 1956–1989 oraz uzasadnia potrzebę ich ochrony i upamiętniania;
- ocenia wpływ transformacji ustrojowej po 1989 r. na gospodarkę, strukturę społeczną oraz rozwój własnego regionu;

- rozpoznaje przejawy globalizacji w najbliższym otoczeniu oraz analizuje korzyści i wyzwania wynikające z członkostwa Polski w NATO i Unii Europejskiej;
- samodzielnie planuje, przeprowadza i dokumentuje wywiad ze świadkiem historii, wykorzystując zasady pracy badawczej.

Postawy

Uczeń:

- rozwija postawę świadomego i aktywnego obywatela, rozumiejącego znaczenie demokracji, praw człowieka oraz procesów politycznych, społecznych i gospodarczych zachodzących we współczesnym świecie;
- wykazuje odpowiedzialność za rzetelne poznawanie przeszłości oraz krytycznie odnosi się do dezinformacji, manipulacji i propagandy;
- angażuje się w życie społeczności szkolnej i lokalnej, uczestnicząc w działaniach upamiętniających ważne wydarzenia historyczne oraz współorganizując uroczystości i inicjatywy obywatelskie;
- szanuje prawa człowieka, zasady pluralizmu i dialogu społecznego oraz wykazuje empatię wobec problemów i wyzwań współczesnego świata, takich jak: migracje, kryzys klimatyczny czy zagrożenia dla pokoju i bezpieczeństwa;
- dostrzega znaczenie integracji europejskiej dla pokoju w Europie.

5. Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i celów wychowania

5.1. Metody aktywizujące

Ważne miejsce we współczesnej dydaktyce historii zajmują metody aktywizujące. Ich celem jest zwiększenie zaangażowania uczniów w proces uczenia się, rozwijanie samodzielności myślenia, umiejętności analizy i interpretacji źródeł oraz kształtowanie kompetencji społecznych. Dzięki nim uczeń nie jest jedynie odbiorcą gotowych informacji, lecz aktywnie uczestniczy w odkrywaniu i wyjaśnianiu zjawisk historycznych. Stosowanie metod aktywizujących sprzyja rozwijaniu zainteresowań historycznych, pobudza ciekawość poznawczą i ułatwia trwale zapamiętywanie treści.

Analiza SWOT

Opis metody

Metoda służy do oceny wydarzeń, procesów lub decyzji historycznych poprzez wskazanie ich mocnych stron, słabych stron, szans i zagrożeń. Uczniowie pracują zwykle w grupach, a następnie porównują wyniki swoich analiz.

Rozwijane umiejętności:

- krytyczna analiza zagadnień historycznych;
- formułowanie ocen i ich uzasadnianie;
- dostrzeganie związków przyczynowo-skutkowych;
- argumentowanie własnego stanowiska.

Zastosowanie:

- ocena reform i decyzji politycznych;
- analiza sukcesów i porażek państw oraz władców.

Przykładowe tematy:

- *Ocena panowania Kazimierza Wielkiego*
- *Bilans unii polsko-litewskiej zawartej w Krewie*
- *Rzeczpospolita Obojga Narodów w XVI w. – mocarstwo czy państwo zagrożone kryzysem?*
- *Reformy Sejmu Wielkiego i Konstytucja 3 maja*
- *Powstanie listopadowe – szanse i zagrożenia*
- *Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej*
- *Transformacja ustrojowa po 1989 r.*

Antytemat (eksperyment myślowy)

Opis metody

Polega na odwróceniu problemu historycznego i rozważeniu alternatywnego przebiegu wydarzeń. Uczniowie zastanawiają się, „co by było, gdyby” określone wydarzenie nie nastąpiło lub przebiegło inaczej.

Rozwijane umiejętności:

- myślenie przyczynowo-skutkowe;
- przewidywanie konsekwencji;
- argumentowanie;
- dostrzeganie znaczenia wydarzeń historycznych.

Zastosowanie:

- analiza momentów przełomowych w dziejach;
- lekcje powtórzeniowe i podsumowujące.

Przykładowe tematy:

- *Co by było, gdyby Mieszko i nie przyjął chrztu?*
- *Czy doszłoby do utraty niepodległości przez Polskę, gdyby nie uchwalono Konstytucji 3 maja?*
- *Czy Polska odzyskałaby niepodległość, gdyby nie wybuchła I wojna światowa?*
- *Co by było, gdyby Polska przegrała wojnę z bolszewikami w 1920 r.?*
- *Jak potoczyłaby się historia Polski i Europy, gdyby Rzeczpospolita przyjęła żądania Hitlera w 1939 r.?*

Burza mózgów

Opis metody

Burza mózgów polega na wspólnym poszukiwaniu jak największej liczby rozwiązań lub pomysłów dotyczących określonego problemu historycznego. w trakcie zgłaszania propozycji nie ocenia się ich trafności. Dopiero po zakończeniu tej fazy uczestnicy analizują zgromadzone pomysły i wybierają najbardziej wartościowe.

Rozwijane umiejętności:

- kreatywne myślenie;
- formułowanie hipotez;
- argumentowanie własnych opinii;
- współpraca w grupie.

Zastosowanie:

- poszukiwanie przyczyn i skutków wydarzeń;
- analiza decyzji historycznych;
- przygotowanie do dyskusji lub debaty.

Przykładowe tematy:

- *Dlaczego ludzie porzucili koczowniczy tryb życia?*
- *Jak wyglądało życie codzienne w średniowiecznym mieście?*
- *Jakie cechy powinien mieć idealny władca?*
- *Jakie kroki należało podjąć, żeby Rzeczpospolita przezwyciężyła kryzys polityczny w XVII i XVIII w.?*
- *Jak Polacy mogli podtrzymywać swoją tożsamość narodową w okresie niewoli?*
- *Jakie skutki przyniosła rewolucja przemysłowa?*
- *Jakie były przyczyny wybuchu II wojny światowej?*

Burza pytań

Opis metody

Burza pytań polega na formułowaniu przez uczniów jak największej liczby pytań dotyczących określonego zagadnienia historycznego. w przeciwieństwie do burzy mózgów najważniejsze jest tutaj nie poszukiwanie odpowiedzi, lecz stawianie trafnych problemów badawczych.

Rozwijane umiejętności:

- formułowanie pytań badawczych;
- dostrzeganie problemów historycznych;
- krytyczne myślenie;
- samodzielne planowanie procesu poznawczego.

Zastosowanie:

- wprowadzanie nowych tematów;
- analiza źródeł historycznych;
- przygotowanie projektów edukacyjnych.

Przykładowe tematy:

- *Mowa pogrzebowa Peryklesa*
- *Fragment artykułów henrykowskich*
- *Rewolucja przemysłowa na ziemiach polskich (mapa)*
- *Nam twierdzą będzie każdy próg (plakat z okresu wojny polsko-bolszewickiej)*
- *Karykatura z okresu zimnej wojny*

Debata korespondencyjna**Opis metody**

Metoda polega na pisemnej wymianie argumentów między dwoma uczniami. Uczestnicy przedstawiają swoje stanowiska, odpowiadają na argumenty strony przeciwnej i formułują wnioski.

Rozwijane umiejętności:

- formułowanie opinii;
- argumentowanie;
- analiza różnych punktów widzenia;
- kultura dyskusji.

Zastosowanie:

- ocena postaci historycznych;
- analiza kontrowersyjnych wydarzeń.

Przykładowe tematy:

- *Czy sprowadzenie Krzyżaków na ziemie polskie było błędem Konrada Mazowieckiego?*
- *Czy Kazimierz Wielki zasłużył na przydomek „Wielki”?*
- *Czy odkrycia geograficzne przyniosły ludziom więcej korzyści czy strat?*
- *Czy II Rzeczpospolita po przewrocie majowym stała się państwem autorytarnym?*
- *Czy powstanie warszawskie powinno wybuchnąć?*

Debata „za i przeciw”**Opis metody**

Uczniowie zostają podzieleni na grupy reprezentujące odmienne stanowiska wobec określonego problemu historycznego. Zadaniem każdej strony jest przygotowanie i przedstawienie argumentów.

Rozwijane umiejętności:

- przedstawianie własnego stanowiska i uzasadnianie go;
- krytyczna analiza argumentów strony przeciwnej;
- dostrzeganie wieloaspektowości wydarzeń.

Zastosowanie:

- ocena decyzji politycznych;
- analiza reform i konfliktów;
- dyskusje nad skutkami wydarzeń historycznych.

Przykładowe tematy:

- *Czy demokracja ateńska była sprawiedliwym ustrojem?*
- *Czy wolna elekcja i liberum veto były korzystne dla Rzeczypospolitej?*
- *Czy Konstytucja 3 maja mogła uratować państwo polskie?*
- *Czy Napoleon był bohaterem Europy?*
- *Czy Wiosna Ludów zachwiała porządkiem wiedeńskim?*
- *Czy transformacja ustrojowa po 1989 r. przyniosła więcej korzyści niż problemów?*

Drama

Opis metody

Polega na odgrywaniu ról oraz inscenizowaniu sytuacji historycznych. Uczniowie wcielają się w postaci z przeszłości, starając się zrozumieć ich motywacje i sposób myślenia.

Rozwijane umiejętności:

- empatia historyczna;
- współpraca w grupie;
- komunikacja;
- interpretacja wydarzeń.

Zastosowanie:

- rekonstrukcja wydarzeń historycznych;
- odgrywanie debat i obrad;
- prezentacja postaci historycznych.

Przykładowe tematy:

- *Egipska piramida społeczna („żywy obraz”)*
- *Mowa Juliusza Cezara w senacie po ogłoszeniu go dożywotnim dyktatorem* (wchodzenie w rolę)
- *Chrzest Mieszka I* (etiuda pantomimiczna)
- *Rozmowa rajców na temat poprawy bezpieczeństwa w mieście* (dialog improwizowany)
- *Oprowadzanie turystów po renesansowym Zamościu* (scenka improwizowana)
- *Portret Jana III Sobieskiego* (rysunek)
- *Reakcja Polaka, Niemca, Francuza, Rosjanina na wieść o upadku Napoleona* (rzeźba)

Drzewo decyzyjne

Opis metody

Metoda polega na analizie problemu poprzez wskazanie możliwych decyzji, ich konsekwencji oraz potencjalnych korzyści i zagrożeń. Efektem jest schemat przypominający drzewo.

Rozwijane umiejętności:

- podejmowanie decyzji;
- przewidywanie skutków działań;
- analiza przyczyn i konsekwencji;
- logiczne myślenie.

Zastosowanie:

- analiza decyzji władców;
- ocena działań politycznych;
- rozwiązywanie problemów historycznych.

Przykładowe tematy:

- *Co powinien zrobić Bolesław Krzywousty, aby zapewnić spokój w państwie po swojej śmierci?*
- *Jak powinien zachować się papież Leon X wobec wystąpienia Marcina Lutra?*
- *Jak należało się zachować wobec Kozaków tuż po wybuchu powstania Chmielnickiego?*
- *Czy należało wzniecić powstanie listopadowe?*
- *Czy rząd polski powinien przyjąć żądania Hitlera w 1939 r.?*
- *Czy żołnierze niezłomni powinni kontynuować walkę z komunistami?*

Gry dydaktyczne (np. symulacje, inscenizacje)**Opis metody**

Gry dydaktyczne polegają na wykonywaniu przez uczniów określonych zadań zgodnie z opracowanym scenariuszem.

Rozwijane umiejętności:

- współpraca w grupie;
- podejmowanie decyzji;
- kreatywność;
- wykorzystanie wiedzy w praktyce.

Zastosowanie:

- utrwalanie wiadomości;
- powtórzenia materiału;
- nauczanie historii lokalnej.

Przykładowe tematy:

- *Sąd Ozyrysa*
- *Pierwsza wolna elekcja*
- *Wywiad z Mikołajem Kopernikiem*
- *Kongres wiedeński*
- *Konferencja prasowa z udziałem ojców niepodległości*
- *Turniej wiedzy historycznej z historii najnowszej*

Jigsaw („układanka”)**Opis metody**

Uczniowie najpierw pracują w grupach eksperckich nad fragmentami materiału, a następnie przekazują zdobytą wiedzę członkom swoich grup macierzystych.

Rozwijane umiejętności:

- współpraca w grupie;
- przetwarzanie zdobytych informacji;
- odpowiedzialność za własną część zadania;
- komunikacja;
- selekcjonowanie informacji.

Zastosowanie:

- opracowywanie obszernych tematów;
- analiza różnych aspektów wydarzeń historycznych;
- praca ze źródłami.

Przykładowe tematy:

- *Osiągnięcia starożytnych Greków*

- *Instytucje republiki rzymskiej*
- *Wojny Rzeczypospolitej w pierwszej połowie XVII w.*
- *Przyczyny, przebieg i skutki powstania styczniowego*
- *Walka o granice II Rzeczypospolitej 1918–1922*
- *Polskie formacje wojskowe na frontach II wojny światowej*

Kula śniegowa

Opis metody

Uczniowie najpierw pracują indywidualnie, następnie w parach, później w większych grupach, stopniowo dochodząc do wspólnego stanowiska.

Rozwijane umiejętności:

- współpraca;
- negocjowanie stanowisk;
- argumentowanie;
- wypracowywanie kompromisu między uczniami.

Zastosowanie:

- rozwiązywanie problemów historycznych;
- tworzenie wspólnych definicji;
- formułowanie ocen wydarzeń.

Przykładowe tematy:

- *Co to jest cywilizacja?*
- *Najważniejsze osiągnięcia starożytnych Rzymian*
- *Przyczyny upadku Rzeczypospolitej Obojga Narodów*
- *Najważniejsze skutki rewolucji przemysłowej*
- *Dziedzictwo Solidarności*

Mapa myśli (mapa mentalna)

Opis metody

Polega na graficznym przedstawianiu informacji w formie sieci pojęć i skojarzeń skupionych wokół centralnego zagadnienia.

Rozwijane umiejętności:

- porządkowanie wiedzy;
- dostrzeganie zależności między zagadnieniami historycznymi;
- synteza informacji;
- kreatywne myślenie.

Zastosowanie:

- podsumowanie działów;
- planowanie projektów;
- analiza procesów historycznych.

Przykładowe tematy:

- *Rewolucja neolityczna*
- *Architektura średniowiecza*
- *Renesans w Europie*
- *Polska w okresie stalinowskim*

Metaplan

Opis metody

Metoda dyskusyjna polegająca na wspólnym analizowaniu problemu za pomocą pytań: *Jak było?*, *Jak powinno być?*, *Dlaczego nie było tak, jak powinno być?* oraz *Co należy zrobić, aby było tak, jak być powinno?*.

Rozwijane umiejętności:

- analiza problemów;
- formułowanie wniosków;
- argumentowanie;
- współpraca.

Zastosowanie:

- analiza konfliktów i kryzysów;
- ocena reform;
- rozwiązywanie problemów społecznych w historii.

Przykładowe tematy:

- *Wojny polsko-krzyżackie*
- *Powstanie Chmielnickiego*
- *Rewolucje w Rosji*
- *Odbudowa państwa polskiego po I wojnie światowej*
- *Wybuch II wojny światowej*
- *Przyczyny kryzysu PRL*
- *Przyczyny upadku komunizmu w Europie*

Metoda problemowa

Opis metody

Jej podstawą jest stawianie problemów historycznych i samodzielne poszukiwanie ich rozwiązań przez uczniów. Nauczyciel tworzy sytuację problemową, pomaga sformułować pytania badawcze i organizuje proces dochodzenia do odpowiedzi.

Rozwijane umiejętności:

- samodzielne myślenie;
- analiza źródeł i informacji;
- formułowanie wniosków;
- rozwiązywanie problemów.

Zastosowanie:

- wyjaśnianie przyczyn upadku państw;
- analizowanie kontrowersyjnych wydarzeń historycznych;
- badanie alternatywnych interpretacji dziejów.

Przykładowe tematy:

- *Dlaczego cesarstwo rzymskie upadło?*
- *Czy można było uniknąć wojen ze Szwedami w XVII w.?*
- *Jakie były przyczyny Wiosny Ludów?*
- *Dlaczego doszło do zimnej wojny?*

Metoda projektu

Opis metody

Polega na realizacji przez uczniów dłuższego przedsięwzięcia, często interdyscyplinarnego, wymagającego samodzielnego planowania, gromadzenia informacji i prezentowania efektów

pracy. Uczniowie najczęściej pracują zespołowo.

Rozwijane umiejętności:

- planowanie pracy;
- wyszukiwanie i selekcjonowanie informacji;
- współpraca w grupie;
- prezentowanie wyników badań.

Zastosowanie:

- przygotowanie wystaw historycznych;
- opracowywanie biografii;
- badanie historii lokalnej.

Przykładowe tematy:

- *Wystawa na temat śladów gotyku w moim mieście*
- *Album Dzieje mojej miejscowości w XIX w.*
- *Kronika o początkach państwa polskiego*
- *Audycja Radia Wolna Europa dotycząca stanu wojennego*
- *Serwis informacyjny na temat wydarzeń Jesieni Narodów*

Piramida priorytetów

Opis metody

Polega na hierarchizowaniu informacji, wydarzeń lub czynników poprzez umieszczanie ich w układzie od najważniejszych do najmniej istotnych.

Rozwijane umiejętności:

- wartościowanie informacji;
- argumentowanie swoich wyborów;
- selekcjonowanie treści;
- podejmowanie decyzji.

Zastosowanie:

- ustalanie przyczyn wydarzeń;
- ocena skutków procesów historycznych;
- charakterystyka postaci historycznych.

Przykładowe tematy:

- *Jakie były największe osiągnięcia Jagiellonów w polityce zagranicznej?*
- *Jakie były przyczyny reformacji?*
- *Jakie czynniki zdecydowały o wybuchu powstania styczniowego?*
- *Jakie czynniki doprowadziły do odzyskania niepodległości przez Polskę w 1918 r.*
- *Jakie były najważniejsze przyczyny wprowadzenia stanu wojennego?*

Plakat podsumowujący

Opis metody

Uczniowie przedstawiają najważniejsze informacje dotyczące omawianego zagadnienia w atrakcyjnej formie graficznej.

Rozwijane umiejętności:

- selekcjonowanie informacji;
- synteza wiedzy;
- kreatywność;
- prezentacja wyników pracy.

Zastosowanie:

- podsumowanie działań;
- prezentacja projektów;
- utrwalanie wiadomości.

Przykładowe tematy:

- *Plakat promujący Polskę w świecie*
- *Dziedzictwo polskiego renesansu*
- *Polska za panowania Jagiellonów*
- *Renesans i barok na ziemiach polskich*
- *Rewolucja przemysłowa*
- *Życie codzienne w dwudziestoleciu międzywojennym*
- *Opozycja demokratyczna w PRL*

Portfolio

Opis metody

Polega na systematycznym gromadzeniu materiałów dokumentujących pracę i postępy ucznia. Może zawierać własnoręczne notatki, ilustracje, fotografie, wycinki z gazet, wywiady czy wyniki badań.

Rozwijane umiejętności:

- samoocena;
- planowanie pracy;
- dokumentowanie osiągnięć;
- samodzielność.

Zastosowanie:

- projekty edukacyjne;
- historia lokalna;
- ocena postępów ucznia.

Przykładowe tematy:

- *Historia mojej miejscowości na przestrzeni wieków*
- *Osiągnięcia starożytnych Greków*
- *Zabytki gotyckie w moim regionie*
- *Moje miasto w okresie rewolucji przemysłowej*
- *Polacy podczas II wojny światowej*

Praca pod kierunkiem

Opis metody

Polega na samodzielnej pracy uczniów wykonywanej pod nadzorem nauczyciela. Uczniowie korzystają z różnych źródeł informacji, takich jak: podręczniki, teksty źródłowe, mapy czy materiały ikonograficzne.

Rozwijane umiejętności:

- samokształcenie;
- organizacja własnej pracy;
- wyszukiwanie informacji;
- samodzielne formułowanie wniosków.

Zastosowanie:

- analiza tekstów historycznych;
- rozwiązywanie kart pracy;
- opracowywanie notatek i tabel.

Praca w grupach

Opis metody

Uczniowie wykonują wspólne zadania, dzieląc między siebie obowiązki. Wyniki pracy prezentowane są następnie całej klasie. Metoda wymaga jasno określonego celu oraz wprowadzenia podziału ról w zespole.

Rozwijane umiejętności:

- współpraca;
- komunikacja;
- odpowiedzialność za wspólne zadanie;
- prezentowanie efektów pracy.

Zastosowanie:

- analiza materiałów źródłowych;
- opracowywanie plakatów i map myśli;
- przygotowywanie inscenizacji.

Praca z podręcznikiem

Opis metody

Nie ogranicza się do czytania tekstu. Obejmuje analizę ilustracji, map, schematów, osi czasu, tekstów źródłowych i zadań zamieszczonych w podręczniku. Pozwala rozwijać umiejętność samodzielnego uczenia się.

Rozwijane umiejętności:

- czytanie ze zrozumieniem;
- analiza materiałów wizualnych;
- selekcjonowanie informacji;
- samodzielne zdobywanie wiedzy.

Praca z tekstami kultury

Opis metody

Jej celem jest przybliżenie uczniom warsztatu pracy historyka. Uczniowie analizują teksty źródłowe, ilustracje, mapy, dokumenty i inne świadectwa przeszłości. Uczą się interpretować informacje oraz oceniać ich wiarygodność.

Rozwijane umiejętności:

- analiza i interpretacja źródeł;
- odróżnianie faktów od opinii;
- krytyczna ocena informacji;
- wyciąganie wniosków.

Zastosowanie:

- analiza dokumentów historycznych;
- interpretacja kronik, pamiętników i listów;
- praca z ikonografią i materiałami kartograficznymi.

Prezentacja uczniowska

Opis metody

Polega na samodzielnym przygotowaniu i przedstawieniu określonego zagadnienia historycznego przed klasą.

Rozwijane umiejętności:

- wyszukiwanie informacji;
- publiczne wystąpienia;
- selekcja materiału;
- argumentowanie.

Zastosowanie:

- prezentacja biografii;
- omówienie wydarzeń historycznych;
- przedstawianie wyników projektów.

Przykładowe tematy:

- *Mikołaj Kopernik – życie i dokonania*
- *Jadwiga Andegaweńska*
- *Wielkie odkrycia geograficzne*
- *Osiągnięcia II Rzeczypospolitej*

Ranking diamentowy

Opis metody

Uczniowie układają dziewięć elementów w kształcie diamentu, porządkując je od najważniejszych do najmniej ważnych.

Rozwijane umiejętności:

- hierarchizowanie wiadomości;
- argumentowanie;
- współpraca;
- ocena znaczenia wydarzeń.

Zastosowanie:

- ustalanie najważniejszych przyczyn i skutków;
- ocena postaci historycznych;
- analiza procesów dziejowych.

Przykładowe tematy:

- *Najważniejsze skutki chrztu Polski*
- *Największe osiągnięcia renesansu*
- *Najważniejsze wydarzenia XX w.*

Rozmowa nauczająca (pogadanka)

Opis metody

Nauczyciel kieruje procesem dochodzenia do wiedzy za pomocą odpowiednio dobranych pytań, angażując uczniów do aktywnego poszukiwania odpowiedzi.

Rozwijane umiejętności:

- logiczne myślenie;
- formułowanie wypowiedzi;
- argumentowanie;
- analizowanie informacji.

Zastosowanie:

- wprowadzanie nowych treści;
- analiza źródeł;
- podsumowanie lekcji.

Przykładowe tematy:

- *Jak historycy badają przeszłość, a jak robią to archeolodzy?*
- *Dlaczego ludzie tworzyli pierwsze państwa?*
- *Jak rozwijała się demokracja ateńska?*
- *Jakie znaczenie miało odkrycie Ameryki?*

Rybi szkielet

Opis metody

Graficzna metoda analizy problemu polegająca na identyfikowaniu głównych i szczegółowych przyczyn określonego wydarzenia lub zjawiska.

Rozwijane umiejętności:

- analiza przyczynowo-skutkowa;
- porządkowanie informacji;
- współpraca;
- wyciąganie wniosków.

Zastosowanie:

- analiza przyczyn wojen;
- badanie kryzysów politycznych;
- ocena procesów historycznych.

Przykładowe tematy:

- *Przyczyny wojen polsko-tureckich w XVII stuleciu*
- *Skutki I wojny światowej*
- *Przyczyny upadku komunizmu w Europie*

Słownik historyczny

Opis metody

Polega na samodzielnym opracowywaniu przez uczniów definicji pojęć historycznych oraz gromadzeniu ich w uporządkowanej formie.

Rozwijane umiejętności:

- posługiwanie się terminologią historyczną;
- selekcja informacji;
- samokształcenie;
- precyzyjne formułowanie definicji.

Zastosowanie:

- utrwalanie pojęć;
- powtórzenia materiału;
- przygotowanie do sprawdzianów.

Przykładowe tematy:

- *Kultura starożytnych Greków*
- *Średniowiecze – podstawowe pojęcia*
- *Ustrój Rzeczypospolitej szlacheckiej*
- *Rewolucja przemysłowa*
- *Zimna wojna*

Wykład szkolny

Opis metody

Metoda podająca polegająca na przekazywaniu wiedzy przez nauczyciela w uporządkowanej

i logicznej formie. Powinna być wzbogacana pytaniami, materiałami źródłowymi i środkami wizualnymi.

Rozwijane umiejętności:

- słuchanie ze zrozumieniem;
- sporządzanie notatek;
- porządkowanie wiedzy;
- koncentracja uwagi.

Zastosowanie:

- wprowadzanie nowych zagadnień;
- synteza materiału;
- prezentacja złożonych procesów historycznych.

Przykładowe tematy:

- *Rola starożytnych Egipcjan w dziejach kultury*
- *Powstanie i rozwój państwa polskiego*
- *Przejawy rewolucji przemysłowej w życiu Polaków w XIX w.*
- *Geneza i przebieg II wojny światowej*
- *Zmiany na mapie politycznej Europy po 1989 r.*

Wywiad

Opis metody

Polega na przeprowadzaniu rozmowy według wcześniej przygotowanego planu pytań. w historii najczęściej wykorzystywana jest do pracy ze świadkami historii.

Rozwijane umiejętności:

- formułowanie pytań;
- komunikacja interpersonalna;
- dokumentowanie informacji;
- krytyczna analiza relacji.

Zastosowanie:

- historia lokalna;
- projekty edukacyjne;
- gromadzenie relacji świadków historii.

Przykładowe tematy:

- *Rodzinne doświadczenia związane z II wojną światową lub okresem powojennym*
- *Wspomnienia mieszkańców dotyczące okresu PRL*
- *Historia lokalnego zakładu pracy*
- *Przemiany po 1989 r. w najbliższej okolicy*

5.2. Indywidualizacja pracy na lekcji

W programie nauczania zaleca się uwzględnianie indywidualnych możliwości i potrzeb uczniów poprzez odpowiednie dostosowywanie wymagań edukacyjnych do ich poziomu rozwoju, możliwości poznawczych oraz tempa pracy na lekcji. Warto odejść od traktowania indywidualizacji wyłącznie jako łatwiejszych zadań dla uczniów mających trudności w nauce. Może ona polegać także na rozwijaniu dodatkowych zainteresowań oraz pogłębianiu wiedzy i umiejętności uczniów bardziej zainteresowanych przedmiotem.

Przykładowe sposoby indywidualizacji pracy na lekcjach:

- Przygotowywanie zadań o różnym stopniu trudności, np. stosowanie dwóch rodzajów kart pracy (dla uczniów z trudnościami – karty pracy z większym tekstem, większymi ilustracjami, uproszczonymi mapami i mniejszą liczbą poleceń; dla uczniów zdolnych – karty pracy wzbogacone o dodatkowe zadania wymagające np. samodzielnego wyszukiwania informacji).

Zasady, które warto stosować:

- cele zadań dla uczniów z różnymi potrzebami powinny pozostać takie same; zmienia się tylko stopień trudności zadań;
- należy zapewnić uczniom z trudnościami więcej wskazówek, przykładów i materiałów pomocniczych;
- warto przygotować z myślą o uczniach zdolnych zadania wymagające analizy, interpretacji i argumentowania.
- Uwzględnienie tempa pracy ucznia:
 - zmniejszenie liczby zadań do wykonania dla uczniów z trudnościami;
 - umożliwienie uczniom z dysfunkcjami wyboru zadań lub rezygnacji z jakiegoś polecenia;
 - ograniczenie zadań rozszerzonej odpowiedzi na rzecz zadań krótkiej odpowiedzi.
- Indywidualizacja pracy ze źródłami historycznymi:
 - przygotowanie dla uczniów z trudnościami krótszych fragmentów tekstów źródłowych;
 - przygotowanie dla uczniów zdolnych zadań pogłębiających temat.
- Dostosowanie form pracy do różnych predyspozycji uczniów poprzez:
 - pracę z wykorzystaniem map myśli i sketchnotek (uczniowie będący wzrokowcami);
 - stosowanie rozmowy nauczającej, wykorzystywanie słuchowisk (uczniowie preferujący ustne formy przekazywania wiedzy);
 - działania praktyczne, np. tworzenie makiet, osi czasu, plakatów, projektów badawczych czy udział w grach dydaktycznych (uczniowie uczący się przez działanie).
- Stosowanie różnych formy pracy w czasie zajęć:
 - pracy indywidualnej;
 - pracy w parach (polegającej na przykład na wzajemnym uczeniu się);
 - pracy grupowej z podziałem na role (np. lider organizujący pracę, osoba wyszukująca informacje, sekretarz zapisujący notatki, osoba prezentująca wyniki).
- Wspieranie uczniów mających trudności:
 - stosowanie krótkich i jasnych poleceń;
 - posługiwanie się zdaniami pojedynczymi;
 - korzystanie z pomocy wizualnych (osi czasu, map, schematów, map myśli, ilustracji, sketchnotek, piktogramów);
 - częste powtórzenia materiału i utrwalanie najważniejszych pojęć;
 - ocenianie postępów ucznia, a nie wyłącznie końcowego efektu.
- Rozwijanie uczniów szczególnie zainteresowanych historią:
 - proponowanie zadań badawczych;

- zachęcanie do korzystania z dodatkowych źródeł informacji;
- powierzanie funkcji lidera podczas pracy zespołowej.
- Indywidualizacja oceniania – stosowanie oceny wspierającej, której celem jest pomaganie uczniowi w rozwoju i wskazywanie kierunku dalszej pracy, a nie jedynie podsumowanie osiągniętego wyniku.

Ocena wspierająca powinna wskazywać:

- co uczeń już opanował i co wykonuje poprawnie;
- nad czym musi jeszcze popracować;
- w jaki sposób może poprawić swoją pracę lub rozwinąć daną umiejętność.

W praktyce oznacza to odejście od oceniania wyłącznie efektu końcowego na rzecz dostrzegania postępów ucznia, jego samodzielności i zaangażowania.

5.3. Propozycje wykorzystania tekstów źródłowych w klasach IV–VIII

Praca ze źródłami historycznymi stanowi jeden z najważniejszych elementów nauczania historii. Pozwala uczniom nie tylko zdobywać wiedzę o przeszłości, lecz także rozwijać umiejętności analizy, interpretacji i krytycznej oceny informacji. Poniższa lista obejmuje przykładowe źródła historyczne i teksty kultury, które mogą być wykorzystywane podczas lekcji historii w szkole podstawowej. Zawiera zarówno klasyczne źródła dotyczące dziejów Polski, Europy i świata, jak i materiały dostosowane do wieku oraz możliwości poznawczych uczniów. Nauczyciel może wykorzystywać je w całości lub we fragmentach, dostosowując zakres i sposób pracy do treści nauczania oraz potrzeb konkretnej grupy uczniów.

Starożytność

- Herodot z Halikarnasu, *Dzieje*
- Tukidydes, *Wojna peloponeska*
- Plutarch, *Żywoty sławnych mężów*
- Polibiusz, *Dzieje*
- Witruwiusz, *O architekturze ksiąg dziesięć*
- fragmenty *Prawo Dwunastu Tablic*
- fragmenty *Kodeksu Hammurabiego*
- fragmenty *Eposu o Gilgameszu*
- Biblia (Dekalog, fragmenty Ewangelii)
- Juliusz Cezar, *O wojnie galijskiej*
- Tacyt, *Dzieje*
- Tacyt, *Roczniki – od śmierci boskiego Augusta*
- Jan Parandowski, *Mitologia*
- Wanda Markowska, *Mity Greków i Rzymian*

Średniowiecze

- fragmenty *Pieśni o Rolandzie*
- Gall Anonim, *Kronika polska*
- Wincenty Kadłubek, *Kronika*
- fragment reguły Benedykt z Nursji
- *Kronika Janka z Czarnkowa*
- Jan Długosz, *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*

Nowożytność (XV–XVIII w.)

- relacje z okresu wielkich odkryć geograficznych
- tezy Marcina Lutra
- Andrzej Frycz Modrzewski, *O poprawie Rzeczypospolitej*
- fragment aktu unii lubelskiej
- artykuły henrykowskie (fragmenty)
- fragmenty pamiętników Jana Chryzostoma Paska
- wspomnienia i pamiętniki z czasów Rzeczypospolitej Obojga Narodów
- fragmenty kazań Piotra Skargi
- Stanisław Konarski, o *skutecznym rad sposobie*

Nowożytność (koniec XVIII w. –początek XX w.)

- *Deklaracja niepodległości Stanów Zjednoczonych*
- *Deklaracja praw człowieka i obywatela*
- Konstytucja 3 maja i fragmenty uchwał Sejmu Wielkiego
- akt konfederacji targowickiej
- uniwersał połaniecki
- wspomnienia uczestników walk w czasach napoleońskich
- konstytucja Księstwa Warszawskiego i konstytucja Królestwa Polskiego
- fragmenty pamiętników uczestników powstań narodowych
- akt detronizacji cara Mikołaja I
- manifest Tymczasowego Rządu Narodowego z 1863 r.
- teksty pieśni patriotycznych (np. *Mazurek Dąbrowskiego*, *Z dymem pożarów*, *Rota*)
- relacja Bronisławy Śmidowicz-Matuszewskiej, uczestniczki strajku we Wrześni
- Roman Dmowski, *Myśli nowoczesnego Polaka* (fragmenty)

XX wiek

- fragmenty pamiętników i wspomnień z okresu I wojny światowej oraz II wojny światowej (m.in. członków organizacji konspiracyjnych, przesiedleńców, świadków zbrodni)
- traktat wersalski
- fragmenty konstytucji marcowej i konstytucji kwietniowej
- przemówienie Stefana Starzyńskiego z września 1939 r.
- ostatni rozkaz gen. Leopolda Okulickiego do żołnierzy Armii Krajowej
- przemówienie Winstona Churchilla w Fulton
- *Powszechna deklaracja praw człowieka ONZ*
- deklaracja Roberta Schumana
- *Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*
- *Miałem sen...* – przemówienie Martina Luthera Kinga
- *Non possumus* – memoriał Episkopatu Polski do Rady Ministrów PRL
- uchwała Rady Państwa o wprowadzeniu stanu wojennego
- wspomnienia członków Solidarności
- Uchwała programowa I Krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność”
- *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.* (preambuła)

5.4. Podręczniki z serii *Historia* wydawnictwa MAC Edukacja jako wsparcie w realizacji programu nauczania

Realizację programu nauczania wspiera seria podręczników *Historia*, wydawnictwa MAC Edukacja. w jej skład wchodzi pięć podręczników dla klas IV, V, VI, VII i VIII, pięć zeszytów ćwiczeń i przewodników metodycznych dla nauczycieli, e-book, atlas historyczny oraz materiały dodatkowe dostępne w wersji cyfrowej.

Treści w podręczniku zostały opracowane w ujęciu chronologiczno-problemowym. Uporządkowano je w działach, zawierających podsumowania i różnorodne ćwiczenia, oraz wzbogacone o liczne materiały ikonograficzne, a także moduły:

Nazwa modułu	Charakterystyka
<i>Tego się nauczysz</i>	Moduł zawierający informację o planowanych osiągnięciach ucznia umieszczony na początku każdej lekcji tematycznej.
<i>Podejmij temat</i>	Wprowadzenie do tematu lekcji najczęściej w formie krótkiego polecenia.
<i>Tekst źródłowy</i>	Przekazy z epok historycznych dostarczające wiedzy o życiu ludzi w przeszłości.
<i>Krok po kroku</i>	Instrukcje, które pozwolą rozwinąć warsztat historyka, i zainspirują uczniów do samodzielnego tworzenia, odkrywania, a także eksperymentowania. Mogą stanowić punkt wyjścia do realizacji doświadczeń edukacyjnych.
<i>Prawda czy mit?</i>	Moduł, w którym przeanalizowano popularne mity dotyczące postaci historycznych i wydarzeń z przeszłości.
<i>Warto zobaczyć</i>	Prezentacja miejsc godnych odwiedzenia (zabytków, muzeów, skansenów) i imprez historycznych (rekonstrukcji, festiwali i innych wydarzeń kulturalnych) związanych z tematem lekcji.
<i>Więcej na temat</i>	Moduł zawierający treści rozszerzające tematykę zajęć.
<i>Zaskocz wiedzą!</i>	Wyodrębnione z lekcji materiały poszerzające wiedzę programową.
<i>Ciekawe!</i>	Krótkie ciekawostki uzupełniające treść podręcznika.
<i>W skrócie</i>	Podsumowanie tematu i powtórzenie najważniejszych wiadomości w kilku punktach.
<i>Sprawdź się!</i>	Różnorodne zadania sprawdzające wiedzę i umiejętności ucznia.
<i>Podsumowanie działu</i>	Element znajdujący się na końcu każdego działu, która zbiera istotne informacje. Zalecany do realizacji na lekcjach powtórzeniowych.

Specjalnymi ikonami oznaczono jednostki lekcyjne, w których znalazły się treści dotyczące modułu kultura i modułu filozoficznego, a także materiały, które mogą zostać wykorzystane przez nauczyciela do realizacji doświadczeń edukacyjnych.

5.5. Propozycje doświadczeń edukacyjnych

Według nowej podstawy programowej w każdym roku szkolnym należy zrealizować co najmniej jedno doświadczenie edukacyjne – indywidualne lub grupowe.

Poniżej wymieniono propozycje doświadczeń edukacyjnych dla poszczególnych klas.

Temat	Forma pracy	Efekt końcowy
Klasa IV		
<i>Drzewo genealogiczne patrona mojej ulicy lub szkoły</i>	indywidualna	plakat
<i>Dzieje mojej miejscowości</i>	grupowa	gazetka ścienna
<i>Historia wybranego elementu tradycji regionalnej lub lokalnej (np. obyczaju, tradycji, potrawy, święta)</i>	grupowa	prezentacja multimedialna
<i>Turniej wiedzy o Polsce z okazji Narodowego Święta Niepodległości</i>	grupowa	konkurs klasowy (lub szkolny)
<i>Obrady zgromadzenia ludowego w Atenach (debata nad wybranym wnioskiem)</i>	grupowa	debata
<i>Osiągnięcia starożytnych Greków</i>	indywidualna	lapbook
Klasa V		
<i>Zabytek średniowiecza w mojej okolicy</i>	indywidualna	prezentacja
<i>Jak poprawić warunki życia w mieście średniowiecznym?</i>	grupowa	debata
<i>Dzień z życia... króla Kazimierza Wielkiego</i>	indywidualna	słuchowisko
<i>Legendy z mojej okolicy</i>	grupowa	komiks
<i>Jak naprawić ustrój Rzeczypospolitej?</i>	grupowa	debata
<i>Ślady renesansu i baroku w mojej okolicy</i>	indywidualna lub grupowa	wystawa zdjęć
Klasa VI		
<i>Czy konstytucja była nam potrzebna? – konferencja prasowa z udziałem twórców Konstytucji 3 maja</i>	grupowa	debata
<i>Ludzie zasłużeni dla naszego regionu</i>	grupowa	słownik historyczny
<i>Kartka z pamiętnika łódzkiej robotnicy</i>	indywidualna	pamiętnik
<i>Uwaga, pociąg! Mój region w czasie rewolucji przemysłowej</i>	grupowa	wystawa zdjęć

<i>Walka zbrojna czy praca organiczna – jaką postawę powinni przyjąć Polacy żyjący pod zaborami?</i>	grupowa	debata
<i>Gra wideo Victoria 3 – ocena zgodności gry z realiami historycznymi</i>	grupowa	projekt badawczy
Klasa VII		
<i>Co było, gdyby... Bitwa Warszawska zakończyła się klęską Polaków?</i>	grupowa	debata
<i>Przewrót majowy oczami piłsudczyków i zwolenników strony rządowej</i>	indywidualna	wypracowanie
<i>Dziedzictwo II Rzeczypospolitej w naszym życiu</i>	grupowa	debata
<i>Recenzja filmu Kamienie na szaniec</i>	indywidualna	wypracowanie lub podcast
<i>Opiekujemy się miejscem pamięci z czasów II wojny światowej</i>	grupowa	dokumentacja działań i prezentacja wyników
<i>Śladami partyzantów z czasów II wojny światowej</i>	grupowa	wycieczka historyczna
Klasa VIII		
<i>Wywiad z uczestnikiem protestów społecznych w PRL</i>	indywidualna	nagranie audio
<i>Gra planszowa Kolejka – ocena zgodności gry z realiami historycznymi</i>	indywidualna	projekt badawczy
<i>Wprowadzenie stanu wojennego – audycja w Radiu Wolna Europa</i>	grupowa	audycja radiowa
<i>Jak zmieniła się moja miejscowość w wyniku transformacji gospodarczej?</i>	indywidualna	reportaż
<i>Piszemy hymn naszego pokolenia</i>	grupowa	piosenka
<i>Dezinformacja historyczna w przestrzeni publicznej</i>	grupowa	podcast

5.6. Tydzień projektowy

Nową formą pracy w szkole jest tydzień projektowy – przez pięć dni uczniowie pracują w grupach nad interdyscyplinarnymi projektami. Głównym celem tygodnia projektowego jest odejście od tradycyjnego modelu nauczania opartego na przekazywaniu gotowej wiedzy na rzecz aktywnego zdobywania doświadczeń, rozwijania samodzielności oraz kształcenia umiejętności praktycznych.

W czasie tygodnia projektowego uczniowie realizują projekty badawcze, przedsięwzięcia artystyczne lub działania społeczne, ucząc się planowania pracy, współpracy w grupie, rozwiązywania problemów i krytycznego myślenia. Samodzielnie gromadzą informacje, analizują źródła, przeprowadzają wywiady, przygotowują wystawy, prezentacje, podcasty, filmy lub inne formy pracy.

Ważnym elementem tygodnia projektowego jest publiczna prezentacja rezultatów, która pozwala rozwijać kompetencje komunikacyjne oraz budować poczucie sprawczości i odpowiedzialności za własne działania.

Tydzień projektowy sprzyja integracji społeczności szkolnej, ponieważ wymaga współpracy uczniów, nauczycieli, rodziców oraz instytucji działających w środowisku lokalnym. Dzięki temu uczniowie mogą dostrzec praktyczne znaczenie zdobywanej wiedzy i lepiej zrozumieć związki między nauką szkolną a otaczającą rzeczywistością.

Forma pracy metodą projektu wspiera realizację założeń współczesnej edukacji, kładącej nacisk na aktywność ucznia, rozwijanie kompetencji kluczowych oraz przygotowanie do świadomego funkcjonowania w życiu społecznym.

Przykładowe tematy projektów:

Temat	Efekt końcowy
<i>Nasza miejscowość sto lat temu</i>	gazetka
<i>Dzieje naszej szkoły</i>	kronika
<i>Od ziarna do chleba. Jak produkowano żywność dawniej i współcześnie?</i>	pokaz
<i>Moda dawniej i dziś</i>	wystawa
<i>Krótką historia sportu</i>	gra planszowa
<i>Jak zmieniały się środki transportu?</i>	wystawa zdjęć
<i>Mapa historyczna naszej miejscowości</i>	mapa
<i>Życie w PRL</i>	podcast

6. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia

Nowa podstawa programowa akcentuje rozwijanie umiejętności analitycznych, krytycznego myślenia oraz pracy ze źródłami historycznymi. w związku z tym zrezygnowano z traktowania pełnej znajomości faktografii jako podstawowego wyznacznika wysokich osiągnięć ucznia. Większy nacisk położono na umiejętność interpretowania źródeł, rozpoznawania intencji ich autorów, oceniania wiarygodności informacji oraz krytycznej analizy współczesnych tekstów kultury, takich jak: filmy, gry czy przekazy medialne.

W kryteriach oceniania uwzględniono realizację indywidualnych i zespołowych doświadczeń edukacyjnych, które stanowią istotny element nowej podstawy programowej. Działania te pozwalają uczniom aktywnie uczestniczyć w procesie poznawania historii, rozwijają samodzielność, odpowiedzialność oraz umiejętność współpracy.

6.1. Kryteria wystawiania ocen klasyfikacyjnych

Ocena	Wiedza i rozumienie	Umiejętności	Aktywności i postawy
Ocena celująca (6)	Uczeń w pełni opanował wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej oraz wykracza poza jej wymagania. Rozumie specyfikę pracy historyka i krytycznie analizuje różnorodne źródła informacji.	Uczeń samodzielnie interpretuje złożone źródła historyczne, ocenia ich wiarygodność, dostrzega manipulację i dezinformację, formułuje oryginalne wnioski i argumenty.	Uczeń wykazuje inicjatywę, aktywnie uczestniczy w dyskusjach, realizuje doświadczenia edukacyjne, prezentuje wysoki poziom samodzielności i odpowiedzialności.
Ocena bardzo dobra (5)	Uczeń w pełni opanował wiadomości i pojęcia przewidziane w programie nauczania.	Uczeń samodzielnie analizuje źródła historyczne, poprawnie wykorzystuje mapy i osie czasu, formułuje trafne wnioski.	Uczeń aktywnie uczestniczy w zajęciach, angażuje się w realizację doświadczeń edukacyjnych i pracę zespołową.
Ocena dobra (4)	Uczeń opanował większość wiadomości i pojęć historycznych.	Uczeń poprawnie wykonuje typowe zadania, korzysta z map i źródeł historycznych przy niewielkim wsparciu nauczyciela.	Uczeń systematycznie pracuje na lekcji i uczestniczy w działaniach zespołowych.

Ocena dostateczna (3)	Uczeń opanował podstawowe wiadomości niezbędne do dalszej nauki.	Uczeń potrafi wykonywać proste zadania historyczne według wskazówek nauczyciela.	Uczeń podejmuje współpracę i wykonuje podstawowe polecenia.
Ocena dopuszczająca (2)	Uczeń posiada fragmentaryczną wiedzę historyczną.	Uczeń przy pomocy nauczyciela wykonuje najprostsze zadania.	Uczeń wykazuje minimalną aktywność pozwalającą na kontynuowanie nauki.
Ocena niedostateczna (1)	Uczeń nie opanował podstawowych wiadomości.	Uczeń nie potrafi wykonać najprostszyc zadań nawet przy wsparciu nauczyciela.	Uczeń nie podejmuje działań umożliwiających osiągnięcie minimalnych wymagań edukacyjnych.

6.2. Formy oceniania i ich charakterystyka

Bieżące ocenianie ma charakter wspierający i rozwojowy. Jego celem jest nie tylko weryfikowanie wiedzy, lecz także rozwijanie umiejętności historycznych, społecznych i obywatelskich poprzez aktywne uczestnictwo uczniów w procesie uczenia się.

Praca ze źródłami historycznymi, materiałami kartograficznymi i tekstami kultury

Forma oceniania służąca sprawdzaniu umiejętności analizy i interpretacji informacji pochodzących z różnych źródeł.

Ocenie podlega:

- odczytywanie informacji z map historycznych, planów i danych statystycznych;
- analiza tekstów źródłowych, materiałów ikonograficznych oraz współczesnych tekstów kultury;
- ocena wiarygodności źródeł, rozpoznawanie intencji autorów i identyfikowanie przejawów dezinformacji.

Realizacja doświadczeń edukacyjnych (indywidualnych i grupowych)

Obowiązkowa forma oceniania realizowana co najmniej raz w roku szkolnym.

Ocenie podlegają:

- zaangażowanie w realizację zadania;
- samodzielność i inicjatywa;
- umiejętność współpracy;
- jakość wykonania i prezentacji rezultatów.

Sprawdziany wiedzy i umiejętności po każdym dziale podręcznika

Sprawdzają stopień opanowania wiadomości i umiejętności określonych w podstawie programowej. Obejmują większe partie materiału i zawierają zadania badające zarówno wiedzę faktograficzną, jak i umiejętność analizy, interpretacji oraz wyciągania wniosków.

Krótkie formy sprawdzające

Dotyczą bieżących treści nauczania i mogą przyjmować formę pisemną lub ustną.

Aktywność, kultura dyskusji i praca zespołowa

Ocena uwzględnia rozwój kompetencji społecznych i komunikacyjnych ucznia.

Ocenie podlega:

- formułowanie argumentów i uzasadnianie własnego stanowiska;
- kultura wypowiedzi oraz szacunek wobec odmiennych opinii;
- aktywność podczas dyskusji i debat;
- zaangażowanie w pracę grupową;
- odpowiedzialność za realizację wspólnych zadań.